

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 1 ΦΕΦΡΟΥΑΡΙΟΥ 1969 | ΑΡΙΘ. 3

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

θ'. 'Αδελφική συμπαράστασις και οὐχὶ αὐτόκλητος ἐπέμ-
βασίς τῆς 'Εκκλησίας 'Ρώμης εἰς τὰς ἐσωτερικάς
δυσχερείας τῆς 'Εκκλησίας τῆς Κορίνθου.

Τὸ δυσχερὲς πρόβλημα ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἦτο καὶ παραμένει ἡ αἰτία τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ρωμαϊκῆς 'Εκκλησίας εἰς τὴν τῆς Κορίνθου διὰ τὸ ἐν αὐτῇ προκληθὲν σχίσμα. 'Ερωτᾶται· πρόκειται περὶ ἀπλῆς περιπτώσεως ἀδελφικῆς ὑποδείξεως, παραινέσεως ἢ ἐπιπλήξεως ἢ πρόκειται περὶ αὐτεξουσίου καὶ αὐθεντικῆς ἐνεργείας τῆς Ρωμαϊκῆς 'Εκκλησίας, ἥτις ὕστερον χαρακτηρίζεται ὡς ἀπαίτησις «π ρ ω τ ε ἰ ο υ»; Οἱ πλείστοι τῶν Καθολικῶν δέχονται ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῆς 'Εκκλησίας Ρώμης εἰς τὴν ἐμπερίστατον 'Εκκλησίαν τῆς Κορίνθου ἐγένετο οὐχὶ τῇ αἰτήσῃ τῶν Κορινθίων, ἀλλ' αὐτοβούλως καὶ αὐτοκλήτως. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ζητοῦν νὰ στηρίξωσιν ἐπὶ τοῦ χωρίου 47,6-7, ἔνθα λέγεται ὅτι «καὶ αὕτη ἡ ἀ κ ο ἡ οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν». Νομίζω ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶναι ὅτι αἱ διενέξεις καὶ διαίρέσεις τῶν Κορινθίων κατέστησαν τοῖς πᾶσι κοινὸν θέμα συζητήσεων καὶ ἐπικρίσεων. "Οτι ἐπομένως ἡ «ἀκοή» αὕτη, ἥτοι ἡ πληροφορία δὲν ἔφθασε μόνον μέχρις ἡμῶν—ἐξ ὧσιν ὑμεῖς ἐπληροφόρησατε ἡμᾶς εἴτε γραπτῶς εἴτε δι' ἀπεσταλμένων—, ἀλλὰ διεδόθη παντοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς «ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν», ἥτοι τοὺς ἐθνικοὺς καὶ

ἀπίστους ἢ καὶ τοὺς αἵρετικούς, «ὥστε καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεισθαι τῷ ὀνόματι κυρίου διὰ τὴν ὑμετέραν ἀφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ κίνδυνον ἐπεξεργάζεσθαι». Ὅτι ἡ ἡμετέρα ἄποψις φαίνεται πιθανωτέρα καὶ εὐλογοφανεστέρα, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ χωρίου 1,1, ἐνθα ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς δικαιολογεῖται διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸ αἶτημα τῶν Κορινθίων, ἐὰν καλῶς ἐρμηνεύωμεν τὴν φράσιν «βράδιον νομίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν πραγμάτων, ἀγαπητοί». Ἡ διδομένη ὑφ' ἡμῶν ἐρμηνεία θὰ ἦτο ἀναντιρρήτως ἡ ὀρθή, ἐὰν ἡ δοτικὴ πτώσις «παρ' ὑμῖν» διωρθοῦτο εἰς γενικὴν «παρ' ὑμῶν». Ἀλλὰ καὶ εἰς δοτικὴν πτώσιν τὸ νόημα τῆς ὅλης φράσεως «ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν πραγμάτων» ἀποδίδεται καλύτερον διὰ τῆς ἐρμηνείας τῆς ὑπὸ τοῦ συντάκτου δικαιολογίας τῆς βραδύτητος τοῦ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν («ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι») περὶ τῶν συμβάντων («πραγμάτων») εἰς σᾶς («παρ' ὑμῖν»), περὶ ὧν ἐπεζητήσατε (γραπτῶς ἢ προφορικῶς δι' ἀπεσταλμένων) τὴν ἡμετέραν γνώμην, συμβουλὴν ἢ μεσιτείαν καὶ βοήθειαν. Οὐδαμῶς δὲ παράδοξος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ παράκλησις τῆς ἐμπεριστάτου Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ἡ πρὸς τὴν μεγάλην, κραταιὰν καὶ ἔνδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἀπευθυνθεῖσα, μεθ' ἧς τόσοι δεσμοὶ παλαιόθεν τὰς δύο ταύτας Ἐκκλησίας συνέδεον, ὅπως ἀδελφικῶς συμβοηθήσῃ τῇ ταρασσομένη καὶ σπαρασσομένη Ἐκκλησίᾳ τῶν Κορινθίων ἐκ τῆς «μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου στάσεως, ἣν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα... ἐξέκαυσαν» (1,1). Ἐὰν ἡ ἡμετέρα ἄποψις εἶναι ἀκριβής, τότε πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ αἰτήσαντες τὴν βοήθειαν τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης ἦσαν «οἱ πρεσβύτεροι», ἥτοι ἡγούμενοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου ἢ οἱ τούτου ἐκπροσωποῦντες. Σὺν ἐπὶ τούτοις αἵρεται ἄφ' ἑαυτῆς καὶ οἰαδήποτε ὑποστήριξις ἐμμέσου διαφαινομένης ἀπαιτήσεως αὐτοβούλου ἐπεμβάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ἐτέρας Ἐκκλησίας. Δὲν θεωροῦμεν λοιπὸν ὀρθὴν τὴν ἄποψιν τοῦ πατρολόγου Β. Altaner¹⁰, καθ' ἣν «ἐπιτρέπεται τις ἐνταῦθα ν' ἀνεύρῃ ἤδη τὸ

10. Patrologie, Freiburg 1963^a σ. 81.

πνεῦμα, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀπαίτησιν τῆς Ρώμης δι' ἰδιαίτεραν θέσιν μεταξὺ πασῶν τῶν ἄλλων κοινοτήτων τῆς «καθολικῆς ἐκκλησίας» (Ἰγν., Σμυρν. 8,2. Πρβλ. 59,1. 63,2). Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ὁδηγεῖ ἐπίσης ἡ ἰδιαίτερα ἐκτίμησις, ἣτις ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' αἰ. ἀπεδίδετο εἰς τὴν ἐπιστολήν. Ἄλλ' ὁ Καθολικὸς οὗτος Πατρολόγος ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν, ὅταν ὀλίγας γραμμὰς ἀνωτέρω ὀρθότατα ἀποφαίνεται: «Εἶναι ὀρθόν, ὅτι ἐκ τοῦ ὄλου γράμματος οὐδεμία ἐμφαντικὴ καὶ ἄμεσος αὐθεντικὴ ἐπέμβασις (Intervention), θέλουσα τὴν ἀδελφὴν κοινότητα κανονικῶς νὰ δεσμεύσῃ καὶ ὑποχρεώσῃ, δύναται νὰ συναχθῆ». Πρόκειται λοιπὸν καθ' ἡμᾶς μᾶλλον περὶ ἀνταποκρίσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰς αἴτημα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κορινθίων πρὸς ἀδελφικὴν συμπαράστασιν καὶ συνεπικουρίαν, κατὰ τὰς παραχῶδεις ἡμέρας, ὡς ἡ πρώτη διήρχετο ἐκ τῆς στάσεως. Ἡ συμβουλευτικὴ δὲ ἐπιστολὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου ἀποτελεῖ συνήθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀδελφικὴν συμπαράστασιν· *correctio fraterna*. Τοσοῦτο δὲ μᾶλλον δεδικαιολογημένον ἐμφανίζεται τὸ γενόμενον, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ στενὸς δεσμὸς τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν καὶ πόλεων, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν¹¹. Ἄλλωστε, λεχθῆτω ἐν τέλει καὶ τοῦτο· ἡ ἐπιστολὴ εἶναι συντεταγμένη εἰς τόνον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἰδιωτικῆς χριστιανικῆς ἐπιστολῆς, καὶ οὐχὶ εἰς ὕφος διατακτικὸν καὶ ἐξουσιαστικὸν (*Dekretalstil*). Τὸ ὕφος δὲ τοῦτο τὸ χριστιανικῶς ἀδελφικὸν διατηρεῖται ἀπὸ μέρους τῶν ἐπισκόπων Ρώμης μέχρι τοῦ Πάπα Δ α μ ἄ σ ο υ († 384)¹².

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

11. Πρβλ. τὰς ἐπιστολὰς τῆς Διονυσίου Κορίνθου παρ' Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. IV, 23, 1-12. Γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι τὸ 44 π. Χ. ἡ Κόρινθος κατέστη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία καὶ συνεδέθη στενῶς μετὰ τῆς Ρώμης πολιτικῶς, οἰκονομικῶς καὶ πολιτιστικῶς. Τοὺς στενοὺς τούτους δεσμοὺς ὑπενθυμίζει καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιστολή.

12. Πρβλ. B. A l l a n e r, Der 1. Klemensbrief und der römische Primat, ἐν Theol. Rev. 35 (1936) 43.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Ἀξίζει νὰ ἐπαινεθῆ ἰδιαιτέρως ἡ ἐπιτυχὴς προσπάθεια, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ Ἡμερολογίου τῆς μεθ' ἑαυτῶν ἐποικοδομητικὰ κείμενα εἰς τὴν ἔκδοσίν του τοῦ 1969. Τὰ κείμενα αὐτὰ εἰς ὥραϊαν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι μεστὰ ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ φωτίζουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ νόημα τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀποβαίνοντα οὕτω χρήσιμα καὶ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς κληρικούς μας. Ἡ διὰ τῶν Ἡμερολογίων διδασχὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπλουστεροὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς πλέον πρακτικούς τρόπους μεταδόσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως εἰς τὰς ψυχάς, ἀξίζει δὲ διὰ τοῦτο ὄλως ἰδιαιτέραν φροντίδα, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐφέτος ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἀνταπεκρίθη ἰδεωδῶς.

Οἱ κῆποι τῶν Ναῶν.

Ἡ γραφικότης εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν Ναῶν κερδίζει ἀσφαλῶς ὅταν ἐξοικονομητῆται ἓνα μέρος τοῦ περὶ αὐτοῦ χώρου διὰ τὸ πράσινον καὶ τὰ ἄνθη. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον οὔτε ἀπαιτεῖ δυσβαστάκτους δαπάνας, ἀρκεῖ οἱ ἐφημέριοι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια νὰ διαπνέωνται ἀπὸ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τὸ καλαισθητικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐκκλησία καὶ φύσις συνδέονται ἄμεσα εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν αἴσθησιν τῆς ἑλληνικῆς θρησκευτικότητος καὶ ὁ κῆπος εἶναι διὰ τὸν Ναόν, κατὰ τινα τρόπον, μία ὄλως φυσικὴ προέκτασις, ἀναπαύουσα καὶ φαιδρύνουσα τὰς ψυχάς. Τοῦτο ἰσχύει ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς Ναοὺς τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν ἐξωτερικὴν διαρρύθμισιν παρουσιάζουν εὐχάριστον ἐκπληξιν εἰς τὰ ὄμματα. Ἀκόμη καὶ ἐλάχιστος ἂν εἶναι ὁ διαθέσιμος χώρος, τὰ δένδρῦλλα καὶ τὰ ἄνθη εἰμποροῦν νὰ εὗρουν τὴν θέσιν των καὶ νὰ στολίσουν ἐξωτερικῶς τὸν Οἶκον τοῦ Κυρίου.

Ὁρθόδοξος Ἱεραποστολή.

Τὸ Διορθόδοξον Ἱεραποστολικὸν Κέντρον «Πορευθέντες», διὰ τοῦ τακτικώτατα ἐκδιδομένου ὁμωνύμου περιοδικοῦ του, γραμμένου εἰς ζωντανὴν γλῶσσαν, δίδει κάθε τόσον εὐγλωττον

εικόνα τῆς ὀρθοδόξου ἱεραποστολικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία εἰς τὰς ἡμέρας μας γνωρίζει αἰσθητὴν ἀνθησιν, ἰδίως εἰς τὴν Ἀφρικὴν, μὲ συμμετοχὴν κληρικῶν καὶ θεολόγων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς δημοσιευομένας εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο μελέτας, φωτίζεται καὶ προβάλλεται ἐπιτυχῶς τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου ἱεραποστολικῆς Παραδόσεως, μὲ στοιχεῖα εἰλημμένα ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τῆς Βυζαντινῆς τοιαύτης. Συνιστῶμεν ἐκθύμως εἰς τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἀναγνώστας μας τὸ περιοδικὸν «Πορευθέντες» (Γραφεῖα: Σίνα 30, Ἀθῆναι Τ.Τ. 435, τηλ. 628.192).

Οἱ Ἀγιασμοὶ εἰς ἐγκαινία.

Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ καὶ ἀγιάζει τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, ἀρκεῖ ταῦτα νὰ εἶναι ἐνηρμονισμένα εἰς τὸ θεῖον θέλημα καὶ νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὸ γενικὸν καλόν. Εἶναι μία ἀλήθεια ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας ὁ λαὸς μας βιώνει ἀνεκαθεν, ὄχι ὁμῶς πάντοτε καὶ παντοῦ μὲ φωτεινὸν τρόπον. Ὅσάκις λοιπὸν οἱ ἐφημέριοι καλοῦνται νὰ τελέσουν ἐγκαινιαστικὸν Ἀγιασμὸν εἰς καταστήματα καὶ ἄλλους τόπους ἐπαγγελματικῶν ἐπιχειρήσεων, ὀφείλουν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τῶν ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἀπλῶς μία τυπικὴ ὑποχρέωσις, ἀλλ' εὐκαιρία φωτισμοῦ τῶν ψυχῶν. Ὅλίγα λόγια σχετικὰ πρὸς τὸ θέμα εἶναι ἄκρως ὠφέλιμα διὰ τὴν συναθροισμένην κατὰ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁμήγυριν, ὅπως λ.χ. νουθεσίαι διὰ τὴν ἐντιμον καὶ σύμφωνον μὲ τὰς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ὑπογράμμισις τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εὐλογεῖ καὶ βοηθεῖ ἐκείνους ποὺ κρατοῦν τὴν ἐργασίαν τῶν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἁγίου του νόμου. Περιττὸν δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἀγιασμός δὲν εὐρίσκει εὐκολα τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἔναρξιν ἐργασιῶν, τῶν ὁποίων ἡ φύσις προσκρούει ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἀνάγκη ποὺ αἰσθάνονται οἱ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν τέλεσιν Ἀγιασμοῦ εἶναι προῖον δεισιδαίμονος ἀντιλήψεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς, ὁ ἐφημέριος ὀφείλει νὰ διαφωτίσῃ αὐτοὺς κατ' ἰδίαν μὲ λεπτότητα καὶ καθαρὰν γλῶσσαν, ἀποφεύγων νὰ ἐρεθίσῃ τὸν φυσικὸν ἐγωϊσμόν των.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:

Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

Ὁδὸς Ἐιλοθέης 19, Ἀθῆναι — Τηλέφωνον 227 689.

«Ο ΛΑΟΣ Ο ΚΑΘΗΜΕΝΟΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ
ΕΙΔΕ ΦΩΣ ΜΕΓΑ»

Γ'

Ἡ στωϊκὴ διδασκαλία δὲν ἠδύνατο νὰ ικανοποιήσῃ τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ κινητοποιήσῃ τὴν βούλησιν αὐτῶν. Εἶχε πανθειστικὴν χροιάν καὶ ἐκήρυττε τὴν Εἰμαρμένην, ταυτίζουσα αὐτὴν μὲ τὸν Παγκόσμιον Νόμον ἢ τὴν ὑπάρχουσαν φυσικὴν τάξιν, ἥτις ἐξελαμβάνετο ὡς λογικὴ καὶ ἠθικὴ κατὰ τὸν χαρακτήρα. Ἄλλ' ἡ Εἰμαρμένη δὲν ἦτο προσωπικόν τι ὄν, μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔλθουν εἰς ἐπικοινωνίαν. Συνεπῶς ἡ Στοὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν μιᾶς ζώσης θρησκείας, δημιουργούσης προσωπικὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ὑπῆρχον βεβαίως διανοούμενοί τινες, οἵτινες ἠρύοντο θάρρος καὶ γαλήνην ἐκ τῆς πίστεως εἰς τὴν Εἰμαρμένην, τὴν ἀναλλοίωτον καὶ λογικὴν τάξιν τοῦ Σύμπαντος, ἀλλὰ τὸ πολὺ πλῆθος οὐδεμίαν ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν καὶ παρηγορίαν εὕρισκεν ἐν τῇ ζωῇ ἐκ τῆς πίστεως ταύτης, καθ' ὅσον ἡ Εἰμαρμένη ἐστερεῖτο τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως τοῦ προσωπικοῦ ὄντος¹.

Ἐπειδὴ δὲ καθ' ὅλους τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐνδημικὴ νόσος τῆς φιλοσοφίας ἦτο ὁ Σκεπτικισμὸς, ὅστις ἀρνεῖται εἰς τὰς γνωστικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου πᾶσαν ικανότητα πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας, δι' αὐτὸ ἐπεκράτησε ἡ πεποιθήσις, ὅτι τὴν ἀλήθειαν πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τις εἰς γνωστικὴν πηγὴν, εὕρισκόμενῃν ἐκτὸς καὶ ὑπερθεν τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἡ φιλοσοφία ἀπέκτησε θρησκευτικὴν χροιάν καὶ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν θρησκευτικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς².

Ἄλλ' εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκετο τότε ἡ θρησκεία; Ποῖα ἦσαν τὰ θρησκευτικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς; Ἡδύνατο ἀράγε νὰ ἀπολυτρώσουν τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα;

Οἱ παλαιοὶ τύποι τῆς θρησκείας διητηροῦντο εἰσέτι, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα εἶχεν ὑποστῆ τελείαν ἀλλοίωσιν. Οἱ Θεοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἦσαν προσωποποιήσις τῆς μέθης, τῆς αἰμομιξίας, τῆς ἀρπαγῆς, τῆς μοιχείας, τῆς λαγνείας, τοῦ δόλου, τῆς ὀμότητος, τῆς ὀργῆς. Ὁ Ὀβίδιος δὲν θέλει νὰ μεταβαίνουν αἱ

1. Β. Ἰωαννίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 199.

2. Ε. Ἀντωνιάδου, μν. ξ., σ. 50-51.

κόραι εις τούς ναούς, διὰ νὰ μὴ ἴδουν πόσας ὁ Ζεὺς ἔκαμε μητέρας (quam multas matres fecerit ille Deus)³. Δι' αὐτούς τούς λόγους ἡ παλαιὰ θρησκεία εὐρίσκετο εἰς κατάπτωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν. Γὰ χρηστήρια πλὴν ἑνὸς ἢ δύο εἶχον ἐκλείψει. Εἰδὸς τι προαισθήσεως τοῦ θανάτου τῆς ἀρχαίας πίστεως εἶναι ἡ παράδοξος εἰδήσις κατὰ τούς χρόνους τοῦ Τιβερίου, ὅτι «ὁ μέγας Πάν τέθνηκεν»⁴. Γὰ πάντα ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς μόνον ἐξωτερικοὶ τύποι, τῶν ὁποίων τὸ ζωογονοῦν πνεῦμα εἶχεν ἀποσβεσθῆ καὶ τούς ὁποίους μόνον ἡ δεισιδαιμονία, ὁ φανατισμός, τὸ φιλάρχαιον πνεῦμα καὶ ἡ πρὸς τὰ θεάματα ἔμφυτος κλίσις ἐστήριζον εἰσέτι⁵.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης ἐκ τῆς παλαιότερας ἤδη ἐποχῆς ἐκήρυξαν ἀναφανδὸν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς ὀμηρικῆς θρησκείας. Ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, οἱ Κυνικοί, οἱ Κυρηναῖοι, ὁ Ἐπίκουρος, ὁ Καρνεάδης, οἱ Στωϊκοὶ καταπολεμοῦν τὴν λαϊκὴν θρησκείαν. Οἱ πλεῖστοι τῶν πεπαιδευμένων προσεχώρουν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ εἰς τὸν Πανθεισμὸν τῶν Στωϊκῶν ἢ εἰς τὸν Ὑλισμὸν τῶν Ἐπικουρείων ἢ εἰς τὸν Σκεπτικισμὸν. Ὅστις δὲ δὲν ἱκανοποιεῖτο ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, κατέφευγε μεθ' ὀρμῆς καὶ πάθους εἰς τὰ μυστήρια καὶ τούς ὀργιασμούς ἢ εἰς τὰς ξένας λατρείας τῆς Ἀνατολῆς. Πλεῖστοι περιέπιπτον εἰς τὴν παχυλωτάτην δεισιδαιμονίαν καὶ μοιρολατρείαν, παραδιδόμενοι εἰς τὰς χεῖρας τῶν μάγων καὶ τῶν ἀστρολόγων .

Χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις τῆς καταπτώσεως τῆς θρησκείας κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εἶναι καὶ ἡ αἰσχρὰ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ ποιητὴς Μαρτιάλης παριστᾷ τὸν Δομιτιανόν, ἀνώτερον τοῦ Διός, καταναλίσκοντα ἀμβροσίαν καὶ ἔχοντα ὡς τέκνα θεούς. Ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων κατέστη ἐπίσημος λατρεία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, εἰσαγομένη εἰς τοὺς ὑποτασσομένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάτρευον τὸν Ἀντώνιον ὡς νέον Διόνυσον καὶ μετὰ μεγίστης ἀφελείας ἐμνήστευσαν αὐτὸν μετὰ τὴν Ἀθηνᾶν, προσενεγκότες καὶ γαμήλιον δῶρον χίλια τάλαντα. Ὡσαύτως ἐν ταῖς Ἀθήναις ἀπαντῶμεν τὴν λατρείαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τοῦ Αὐγούστου, τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ὀκταβίας, τῆς

3. A. Nicolas, μν. ξ., σ. 150.

4. Πλουτάρχου, Περὶ τῶν ἐκλελοιπ. χρηστηρίων κ. 5 ἐξ. καὶ κ. 17 (Ε. Ἀντωνιάδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 61-62).

5. Ε. Ἀντωνιάδου, αὐτόθι.

6. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 65 ἐξ.

7. Βασ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σελ. 14.

θυγατρὸς αὐτοῦ Ἰουλίας καὶ τῆς συζύγου αὐτοκρατειράς Λιβίας, τῆς Ἀντωνίας καὶ τοῦ νεαροῦ Δρούσου, τῆς Κλαυδίας γαί τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀντωνίας κ.λ.π. Ἐκάστη τῶν λατρειῶν τούτων εἶχε τοὺς ἰδίους ναοὺς, ἱερεῖς, ἀγάλματα καὶ πανηγυρικοὺς ἀγῶνας⁸.

Κατὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν ἐν ταῖς ἐθνικαῖς θρησκειαῖς ἐκτὸς τοῦ «συγκρητισμοῦ» ὑπῆρχον καὶ μυστήρια, τὰ σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Σεμέλης (ἢ Ἀριάδνης), τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης (τὰ «Ἐλευσίνια»), τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Ἄττεως, τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, τοῦ Μίθρα⁹. Διὰ τῶν ἐνθουσιαστικῶν καὶ ὀργιαστικῶν τελετῶν τῶν μυστηρίων προσεπάθουν οἱ ἄνθρωποι νὰ συνάψουν βαθυτέραν τινὰ προσωπικὴν καὶ ζωντανὴν σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν. Κατὰ τὰς γλυκείας στιγμὰς τῆς ἐκστάσεως καὶ τῆς ὑπερεντεταμένης καταστάσεως τῆς ὀργιαστικῆς λατρείας οἱ μῦσται ἐφραντάζοντο ἑαυτοὺς ἀνυψωμένους μέχρι τοῦ Θεοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ ἡνωμένους, λησμονοῦντες τὰς τραχύτητας τοῦ βίου. Τὰ μυστήρια εἴκλυνον πλήθη πιστῶν.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντὴς Ἀποστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

8. Η. Ἀντωνιάδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 81.

9. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 11.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιῶν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἀγίας Φιλοθέης 19, Ἀθῆναι Τ. 117 εἴτε δι' ἐπιστολῆς τῶν, σημειουμένης ἀπαραιτήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἢ εἰς τὰ τηλέφωνα 227.689 καὶ 227.651, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

Β'. ΠΡΟ·Υ·ΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ

Για να διατυπωθούν όμως ειδικά και επίκαιρα αιτήματα στην θεία λατρεία μας, πρέπει να υπάρξουν μερικές βασικές προϋποθέσεις. "Αν υπάρξει απόλυτη έλευθερία, θα υπάρξει και άπέραντη αναρχία.

"Επ' ουδενί λόγω είναι νοητό ό καθένας μας να διατυπώνη δικά του αιτήματα και να τὰ εντάσση στη θεία λατρεία. Σάν άτομα, βέβαια, έχουμε απόλυτη άνεσι και έλευθερία, στις άτομικές μας προσευχές να παρακαλούμε τόν Θεό μας για ιδιαίτερα και επίκαιρα θέματα γενικοῦ και ειδικού ενδιαφέροντος. Προκειμένου όμως για τή θεία λατρεία τό πράγμα έχει διαφορετικά.

"Ας έλθουμε στην κατ' έξοχην Θ. Λατρεία μας, τήν Θεία Λειτουργία. "Όπως ήδη σημειώσαμε, στην άρχή υπήρχε μία έλευθερία στην διατύπωση τῶν εὐχῶν της άπ' τόν λειτουργό. "Υπήρχε όμως ό πυρήνας και ή βάση τῶν εὐχῶν όπως τόν παρέδωσαν ό Κύριος και οι "Αγιοι "Απόστολοι. Σιγά-σιγά οι εὐχές τῆς Θ. Λειτουργίας διετυπώθησαν όριστικά και άμετάκλητα. Και είναι εὐτύχημα ή όριστική διατύπωση τῶν λειτουργικῶν μας κ.λ.π. εὐχῶν. Διότι θα επικρατοῦσε μία τρομακτική αναρχία και πολλά άλλα με άνυπολόγιστα επακόλουθα.

Πλήν όμως, ή πράξις αυτή τῆς άρχαίας "Εκκλησίας δίδει τήν δυνατότητα στην "Εκκλησία κάθε εποχῆς, ανάλογα με τὰ θέματα και προβλήματα που αντιμετωπίζει, να διατυπώνη και αναπέμπη κοινές εὐχές. Αυτό δέν δίδει τήν αυθαίρετη δυνατότητα στον κάθε ιερωμένο να γίνεται συντάκτης και νέων εὐχῶν. Τήν δυνατότητα αυτή τήν έχει μόνον ή "Εκκλησία, είτε σαν γενικό σύνολο, με κεφαλή τήν "Ιεραρχία τῶν "Επισκόπων, είτε σαν τοπική "Εκκλησία, με κεφαλή πάλι τόν "Επίσκοπο. "Αλλά και ό "Επίσκοπος επ' ουδενί λόγω μόνος του μπορεί ν' αυθαίρετῆ, αλλά έχει τήν δυνατότητα να ενεργῆ σαν όρατη κεφαλή συνδεδεμένη με τό υπόλοιπο σώμα. "Ετσι αν θα διατυπωθούν νέα αιτήματα, θα διατυπωθούν από τήν εκκλησιαστική σύναξι, τῆς οποίας άπαραίτητα θα προΐσταται ό "Επίσκοπος.

"Ας μή μᾶς διαφεύγη ή τελευταία διάταξι τῆς «Διδαχῆς τῶν 12 "Αποστόλων».

«Τοῖς δὲ προφήταις ἐπιτρέπεται εὐχαριστεῖν ὅσα θέλουσι». Νὰ οἱ αὐτοσχέδιες προσευχές. Τίς διατυπώνουν ὅμως μόνον οἱ προφῆτες. Τὸ προφητικὸ στοιχεῖο σήμερα τὸ κατέχει ἡ Ἐκκλησία στὸ σύνολό της. Αὐτὴ μπορεῖ, ἄς ποῦμε, νὰ αὐτοσχεδιάσῃ. Ἡ «Διδαχὴ» σήμερα θὰ ἔλεγε: «Τῇ δὲ ὁρατῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτρέπεται εὐχαριστεῖν ὅσα θέλει».

Ἐπομένως, ὕστερα ἀπὸ ἐπισταμένη μελέτη τῶν ἀναγκῶν καὶ προβλημάτων μιᾶς ἐποχῆς, ἡ Ἐκκλησία μὲ κεφαλὴ τὴν Ἱεραρχία τῶν Ἐπισκόπων ἢ ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία μὲ κεφαλὴ τὸν Ἐπίσκοπο καὶ σὲ ἐκκλησιαστικὴ σύναξι, ἔχει δυνατότητα νὰ διατυπώσῃ καὶ νὰ ἐντάξῃ στὴ θεία μας λατρεία εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα αἰτήματα.

Γ'. ΠΟΤΕ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΑΝΑΠΕΜΠΩΝΤΑΙ ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ;

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν Θεία Λειτουργία.

Εἰδικῶς γιὰ τὴν Θεία Λειτουργία χρειάζεται χωριστὴ προσοχή. Ἐπειδὴ εἶναι ἀποτελεσμένη καὶ ὠλοκληρωμένη, ἔχουμε τὴ γνώμη πὼς δὲν μποροῦμε νὰ ἐντάξωμε σ' αὐτὴν ἄλλες εὐχές ἢ αἰτήματα ποὺ νὰ ἀναπέμπωνται ἐκφώνως. Ἄν θᾶπρεπε νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, νομίζουμε πὼς μόνο μιὰ πανορθόδοξη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος θὰ εἶχε τὴν ἀρμοδιότητα σ' αὐτό. Ἡ Θεία Λειτουργία ὅμως, ὅπως μᾶς ἔχει παραδοθῆ σήμερα, μὴν νομίσουμε ὅτι δὲν μᾶς προσφέρεται γιὰ νὰ ἀναπέμπωμε εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα αἰτήματα.

Ἡ Θεία Λειτουργία ὅπως μᾶς ἔχει παραδοθῆ σήμερα προσφέρεται θαυμάσια. Τόσο κατὰ τὴν ὥρα τῆς Ἱερᾶς Προσκομιδῆς, ὅσο καὶ μετὰ τὴν καθαγίασι τῶν τιμίων δώρων στὸ μνημόσυνο τῶν τεθνεώτων καὶ τῶν ζώντων, ἀκόμα κατὰ τὸν Χερουβικὸ ὕμνο καὶ κατὰ τὸ κοινωνικόν, μποροῦμε ἱερεῖς καὶ λαὸς νὰ ἀναπέμπωμε εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα αἰτήματα, μυστικῶς ὅμως καὶ ὄχι ἐκφώνως.

Ἄπ' τὶς ἄλλες ἱερές μας ἀκολουθίες γιὰ χωριστὰ καὶ ἐπίκαιρα αἰτήματα προσφέρεται ἡ ἱερὰ παράκλησις, ὁ ἀγιασμός καὶ τὰ ἀπόδειπνα. Τὰ αἰτήματα αὐτὰ μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν στὶς ἀκολουθίες αὐτές, νὰ ἀναπέμπωνται ἐκφώνως ἀφοῦ διατυπωθοῦν κάτω ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἀνεφέραμε καὶ ἀφοῦ μᾶς δοθοῦν γραμμένα.

Μποροῦμε ἀκόμα στὶς λιτανεῖες νὰ ἀναπέμπωμε αὐτὰ τὰ αἰτήματα (περιφορὰ εἰκόνων, Ἐπιταφίου κλπ.) καὶ στὸ μυστήριο τοῦ Εὐχέλαιου.

Δ'. ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ

Ποῖα εἶναι τὰ σημερινὰ εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα αἰτήματα;

Ἔνα παντοτεινὸ ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν σημερινὸ θέμα εἶναι ἡ εἰρήνη. Δὲν ἀκοῦμε τίς ἀκοῆς τῶν πολέμων; Δὲν ἀκοῦμε τίς οἰμωγὰς τῶν πληγωμένων; Αἷματα, θάνατοι... Βιετνάμ, Τσεχοσλοβακία, Μπιάφρα. Ἀλλὰ καὶ ἡ πατρίδα μας δὲν ἔχει τόση ἀνάγκη εἰρήνης γιὰ τὴν πρόοδο καὶ προκοπὴ της;

Ἔνα ἄλλο θέμα εἶναι ἡ νεολαία μας. Μποροῦμε ἐμεῖς νὰ μείνουμε ἀσυγκίνητοι στὶς ἀγωνίες της, στὰ δράματά της, στὰ ὀξύτατα πνευματικά, ἐπαγγελματικά κ.λ.π. προβλήματα της;

Ἔνα τρίτο θέμα κατ' ἐξοχὴν ὀξύ, ἀλλὰ καὶ τοπικὸ πού ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρει τὴν περιοχὴ τῆς Θεοσώστου αὐτῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν συγχρόνων ἀλλοφύλων πού φέρνουν τὸ ὄνομα τουρίστες. Πού στὸ διάβα τους πᾶνε νὰ συμπαρασύρουν τὸ αἰωνόβιο τῶν ἀγνῶν ἡθῶν μας. Πού μὲ τὸ δολλάριο στὸ χέρι ἀπειλοῦν νὰ καταστρέψουν ὅ,τι δὲν μπόρεσε ν' ἀφανίσῃ ἡ μπότα καὶ ἡ βόμβα τοῦ κατακτητή...

Ἄλλα θέματα εἶναι οἱ ἀλύτρωτοι ἀδελφοί μας τῆς Β. Ἡπείρου, τῆς Κύπρου, τῆς Κων/λεως καὶ οἱ ἀπόδημοι συμπατριῶτες μας.

Ἐέχωρο ὀξύ καὶ δισεπίλυτο πρόβλημα δὲν εἶναι τὰ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια τῆς Ἱ. Μητροπόλεως μας; Ἄλλο μεγάλο πάλι θέμα δὲν εἶναι ἡ οἰκογένεια, καὶ μάλιστα αὐτὴ πού διαλύθηκε ἢ πάει νὰ διαλυθῇ;

Ἄς μὴ προχωρήσωμε περισσότερο. Ἄς μὴ ἐκταθοῦμε καὶ σ' ἄλλα σημερινὰ θέματα καὶ προβλήματα. Ἄς μείνωμε σ' αὐτὰ μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι θὰ προσευχώμαστε μὲ τὴ καρδιά μας, ἀληθινά, μὲ πίστι καὶ μὲ δάκρυα, μὲ στεναγμούς καὶ θεϊκὴ ἐλπίδα. Ἄς προσέξωμε νὰ μὴ τὰ τυποποιήσωμε. Ἄς τὰ διαβάσωμε καθαρὰ, μὲ εὐλάβεια καὶ δέος ἱερό. Ἄς διαφωτίσωμε τοὺς Χριστιανούς μας γύρω ἀπὸ τὰ εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα αὐτὰ αἰτήματα κι' ἄς τοὺς καλοῦμε κάθε φορὰ σύντονος τίς προσευχὰς τους μαζί μας νὰ τίς ἀναπέμπουν. Κι' ἄς ἀκούγεται τὸ Ἀμήν τῶν κοινῶν μας προσευχῶν σὰν βροντὴ, ὥστε ἀπὸ τὴν θερμὴ μας πίστι ὁ τόπος νὰ σαλεύεται.

Τώρα πού βρισκόμαστε στὸν ἐπίλογο τῆς εἰσηγήσεώς μας, δὲν μᾶς ἀπομένει ἄλλο παρὰ νὰ παραθέσωμεν διατυπωμένα εἰδικὰ καὶ ἐπίκαιρα:

ΑΙΤΗΜΑΤΑ

α) Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἔθνους ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀποστρέψαι καὶ διασκεδάσαι πᾶσαν πολεμικὴν ἀπειλὴν καθ' ἡμῶν κινουμένην καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

β) Ὑπὲρ τῆς νεότητος σπουδαζούσης καὶ ἐργαζομένης τῶν πόλεων καὶ τῶν νήσων τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς ἡμῶν πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῶν διδασκόντων καὶ κατηχούντων αὐτὴν ρήματα ζωῆς αἰωνίου καὶ τῆς ἐν Χριστῷ αὐτῆς προκοπῆς.

γ) Ὑπὲρ τῶν νήσων τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνορθοδόξου γῆς καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν συγχρόνων ἀλλοφύλων καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτῶν εἰς νήσους καὶ πόλεις ἀνταξίας τῆς μαρτυρικῆς καὶ ἀγίας ἱστορίας αὐτῶν.

δ) Ὑπὲρ τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Κων/πόλει, Β. Ἡπειρῷ, Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, φωτισμοῦ καὶ ἐπισκέψεως αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι αὐτοῖς τὴν δωρεὰν τῆς ἐλευθερίου αὐγῆς.

ε) Ὑπὲρ τῶν ἀποδήμων ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ καὶ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς οἰκούντων καὶ ὑπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

στ) Ὑπὲρ τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ἡσυχαστηρίων τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτῶν εἰς ἐργαστήρια πνευματοκινήτων ἀδελφῶν καὶ μοναχῶν μοχθούντων περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.

ζ) Ὑπὲρ τῶν ἐν διαστάσει ἢ ψυχρότητι διαβιούντων συζύγων ἢ ἀδελφῶν καὶ Πατέρων τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως καὶ ὑπὲρ τῆς συνάψεως αὐτῶν διὰ τῆς Ἁγίας ἐνότητος καὶ τῆς ἐν πνεύματι ἀγάπης.

(Τέλος)

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱεροκέρυξ Βασιλικῆς Ναυτικῆς

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τούτου ἀντιμετωπίσθησαν πολλαὶ δυσκολίαι καὶ διότι αὕτη ἀπαιτεῖ εἰδικὰς γνώσεις καὶ διότι, ἐνῶ πολλά λέγονται διὰ τὴν ποιμαντικὴν δρᾶσιν τοῦ ἱερέως εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, οὐδὲν σχεδὸν ἔχει γραφῆ ἀπὸ ποιμαντικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἔλλειψις γραπτῶν πηγῶν κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἐγένοντο ὅθεν συχναὶ ἐπισκέψεις εἰς κεντρικὸν ἰδίᾳ Θεραπευτήριον τῶν Ἀθηνῶν, ἐδημιουργήθη ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀσθενεῖς, ἀνεπτύχθη συζήτησις μὲ τὰς ἀδελφάς, ἐνίους ἰατροὺς καὶ κυρίως μετὰ τοῦ ἐφημερίου.

Τὸ ὄλον θέμα διηρέθη εἰς πέντε κεφάλαια.

Εἰς τὸ 1ον καταβάλλεται προσπάθεια νὰ θεμελιωθῇ ἀγιογραφικῶς τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς παρουσιάζεται ἱστορικῶς ἡ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν τομέα τῆς Νοσοκομειακῆς περιθάλψεως τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν ποιμαντικὴν αὐτῶν. Εἰς τὸ 2ον γίνεται λόγος περὶ τοῦ Νοσοκομείου ὡς Ἰδρύματος, τῶν νοσηλευομένων ἐν αὐτῷ καὶ τῆς ἰδιαζούσης ψυχολογικῆς καταστάσεως αὐτῶν, προκειμένου νὰ γίνῃ γνωστὸν τὸ ἔδαφος εἰς τὸ ὁποῖον καλεῖται νὰ ἐργασθῇ ὁ ἱερεὺς. Εἰς τὸ 3ον παρουσιάζεται ὁποῖα ἡ προσωπικότης τοῦ ἱερέως τοῦ Νοσοκομείου γενικῶς καὶ ἐν συνόψει σημειοῦνται τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κέκτηται οὗτος. Εἰς τὸ 4ον ἀναφέρονται τομεῖς τινες τῆς δράσεως τοῦ ἐφημερίου τοῦ Νοσοκομείου καὶ ὀλοκληροῦνται ἡ ὄλη ἐργασία μὲ τὸ 5ον κεφ., εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ τῶν συνεργατῶν τοῦ Ἐφημερίου ἐν τῷ Νοσοκομείῳ καὶ τῶν διαφόρων παραγόντων τῶν ἐπηρεαζόντων τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Ἡ παροῦσα ἐργασία, πρακτικοῦ κυρίως χαρακτῆρος λόγῳ τῆς φύσεώς της, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ διαφέροντα, τὰ ὁποῖα μοῦ δῆγειρε, μὲ συνεκίνησε καὶ βαθύτατα, διότι μὲ ἔφευρον εἰς ἐπαφὴν μὲ ἀνθρώπους τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθενείας. Ὁ λόγος αὐτὸς μὲ ὤθησε νὰ τὴν φέρω εἰς τὴν δημοσιότητα, μετὰ σχετικὴν βεβαίως ἐπεξεργασίαν μὲ μοναδικὸν σκοπὸν: νὰ θεωρηθῇ ὡς συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ τομέως τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ Νοσοκομείου καὶ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς εἰδικούς καὶ δὴ εἰς ὑπηρετήσαντας ἢ ὑπηρετοῦντας ἐφημερίους Νοσοκομείων νὰ συγγράψουν μελέτας σχετικὰς μὲ τὸ παρὸν θέμα, ἵνα ἀφ' ἐνὸς μὲν πλουτίσουν τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ μαθήματος τῆς ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ, ἢ ὁποῖα ὁμολογουμένως εἰς τὴν γλῶσσάν μας

είναι πτωχή, ἀφ' ἑτέρου δὲ βοηθηθῶσιν οἱ ἐφημέριοι τοῦ Νοσοκομείου ἢ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς τοιοῦτοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὴν τόσον ἀξιοσυμπάθητον τάξιν τῶν ἀσθενῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ

Η ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

I. «Ὁ δημόσιος βίος τοῦ Κυρίου, πὺ εἶναι τὸ αἰώνιον πρότυπον, πὺ χρεωστοῦμε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἡμεῖς οἱ ὑπηρεταί του νὰ ἀντιγράψωμεν, ἔδαπανήθη, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀρρώστων»¹. Τὰ ἱερά Εὐαγγέλια μᾶς διασώζου ἀναρρίθμητα ὄντως περιστατικὰ ἰάσεων διαφόρων ἀσθενειῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Ὁ Κύριος ἐθεράπευσεν παραλυτικούς², ἐφώτισε τυφλοὺς³, λεπροὺς ἐκαθάρισε⁴, δαιμονιζομένους ἠλευθέρωσεν⁵, ἀποκατέστησεν ἐξηραμμένην χεῖρα⁶, ἔστησεν τὴν ρῆσιν τοῦ αἵματος εἰς αἰμορροῦσαν γυναῖκα⁷. Πόσαι θεραπείαι πολλῶν ἀσθενῶν ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν πασχόντων δὲν κρύπτονται ὑπὸ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελιστοῦ: «καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, θεραπέυων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ»⁸ καὶ «ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνηχομένους καὶ δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς»⁹. Ὅπου καὶ ἂν μετέβαιεν ὁ Κύριος, ἐκτὸς τῆς διδασκαλίας του, προέβαινε καὶ εἰς θεραπείας ἀσθενῶν, ὥστε νὰ εἶναι πράγματι ὁ ἱατρὸς ὄχι μόνον τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν σωμάτων.

1. Μητροπ. Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου, «Ὁ Πιστὸς Οἰκονόμος», Ἀθῆναι 1961, σελ. 182.

2. Ματθ. δ', 24, ζ', 26, θ', 2. Μάρκ. β', 3.

3. Ματθ. ζ', 2, στ', 6. Μάρκ. α', 40. Λουκ. ιζ' 12.

4. Ματθ. θ', 27, ια', 5, ιβ', 22. Μάρκ. ζ', 22.

5. Ματθ. δ', 24, η', 16. Μάρκ. α', 32.

6. Ματθ. ιβ', 10. Μάρκ. γ', 1. Λουκ. στ' 6.

7. Λουκ. η', 44,

8. Ματθ. θ', 35,

9. Ματθ. δ', 24, (ιδὲ καὶ Ματθ. ιβ', 15, ιε' 30).

Τῷ παραδείγματι Ἐκείνου στοιχοῦντες οἱ Ἀπόστολοι, ἐδείκνυον ἰδιαιτέραν ἀγάπην καὶ στοργὴν καὶ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, θεραπεύοντες αὐτούς. Οὕτω βλέπομεν τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Πέτρον νὰ θεραπεύουν τὸν χωλὸν εἰς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ ἐστῶτα ὀλίγον μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν¹⁰ καὶ τὸν Πέτρον νὰ θεραπεύῃ τὸν παραλυτικὸν Αἰνέα¹¹.

II. Ἡ Ἐκκλησία ἐν συνεχείᾳ συνέστησε καὶ ἰδιαίτερον Μυστήριον, τὸ τοῦ Εὐχελαίου, μετατρέπουσα τὸ «ἐν δυνάμει» εὐρισκόμενον εἰς τὸ λόγιον τοῦ Κυρίου «ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι καὶ καλῶς ἔξουσιν»¹² εἰς «ἐν ἐνεργείᾳ», τὸ ὅποιον ἔθεσεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀσθενῶν μελῶν της, ἵνα δι' αὐτοῦ λαμβάνωσι ταῦτα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἴασιν ἀπὸ τὰς ἀσθενείας των¹³.

Ἐκτοτε ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ δρᾶσιν ἰλιαν ἀξιόλογον διὰ τὴν πρόνοιαν τῶν ἀσθενῶν με κυρίου ἐργάτας της τοὺς μοναχοὺς καὶ κληρικούς.

Ὁ Μ. Ἀντώνιος εἰς τὸν ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν κανόνα παραγγέλλει πρὸς τοὺς μοναχοὺς: «Πορεύου πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς», ἐνῷ ὁ Παχώμιος ἐντέλλεται: «Φρόντιζε τῶν ἀσθενῶν ὡς ἑαυτοῦ». Ὑπῆκοι γενόμενοι οἱ μοναχοὶ τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἀρχηγῶν τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἐθεώρουν πρωταρχικὸν καθήκον των τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν. Τὸ «νοσοκομεῖν» τοὺς πάσχοντας ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τινῶν ἀσκητῶν ὡς τὸ ἔργον τῆς ἑαυτῶν ζωῆς, ὡς ἡ ἀποστολὴ των ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς εἶδος ἀσκήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδίδοντο μετ' αὐτοθυσίας πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν αὐτῶν ψυχικὴν σωτηρίαν, «δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ διὰ τοῦ ἀσθενούντος ἀδελφοῦ»¹⁴.

Πολλοὶ τῶν μοναχῶν τούτων καὶ ἰδίας περιουσίας διέθεσαν διὰ τὴν ἀνέγερσιν νοσοκομείων. Ὁ γέρον ἀσκητῆς Ἀπολλώνιος, ὁ ἀσκητῆς Θαλάσσιος, ὁ Μ. Βασίλειος κ.ἄ. ἐξ ἰδίων ἀνῆγειρον νοσοκομεῖα καὶ συνετήρουν αὐτὰ διὰ τὴν ἀνακούφισιν καὶ περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν. Εἰς δὲ τὴν βυζαντινὴν περίοδον τὰ νοσοκομεῖα ἦσαν «κατὰ τὸ πλεῖστον προσηρητημένα εἰς

10. Πράξ. γ', 2.

11. Πράξ. θ', 33.

12. Μάρκ. ιστ', 18.

13. Τοὺς ἰδρυτικὸς λόγους τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου τοὺς εὐρίσκει τις εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου κεφ. στ'.

14. Α. Φυτράκη, «Οἱ μοναχοὶ ὡς κοινωνικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐργάται...», Ἀθῆναι 1950, σελ. 70.

Μονάς, ἐκ μοναχῶν δὲ ἀπετελεῖτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τὸ προσωπικὸν αὐτῶν, τόσον τὸ ἐπιστημονικόν, ὅσον καὶ τὸ βοηθητικόν»¹⁵.

Ἄξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ συντήρησις τῶν Νοσοκομείων τούτων ἐγένετο ὑπὸ τῶν Μονῶν ἢ ἄλλων ἀξιωματούχων τῆς κοινωνίας. Συστάσεις καὶ ὁδηγίας διὰ τὴν περιποίησιν τῶν ἀσθενῶν παρέχουν καὶ οἱ Μ. Βασιλείος, Ἰ. Χρυσόστομος κ.ἄ. Ἄξιζει ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσωμεν τί λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διὰ τὸν Μ. Βασίλειον (λ. ΜΓ') σχετικῶς μὲ τὴν προσφερθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ προσωπικὴν ἐργασίαν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς: «Καὶ ἄλλων μὲν οἱ ὀψοποιοί, καὶ αἱ λιπαραὶ τράπεζαι, καὶ τὰ μαγείρων μαγγανεύματα καὶ οἱ φιλόκαλοι δίφροι, καὶ τῆς ἐσθῆτος ὄση μαλακὴ τε καὶ περιρρέουσα Βασιλείου δέ, οἱ νοσοῦντες καὶ τὰ τῶν τραυμάτων ἄκη, καὶ ἡ Χριστοῦ μίμησις, οὐ λόγῳ μὲν, ἔργῳ δὲ λέπραν καθαίροντος».

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιοῦσθαι ἐνταῦθα ὅλον τὸ σχετικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κυριολεκτικῶς ἀπέραντον. Ἀπλῶς σημειοῦμεν, προσθέτοντες ὅτι καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἔχει ἡ Ἐκκλησία νὰ παρουσιάσῃ δρᾶσιν εἰς τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν τομέα, εἰς μικρότερον ἴσως βαθμόν, ἀλλὰ θετικὴν. Σήμερον περισσοτέρα φροντίς καταβάλλεται διὰ τὴν ἴδρυσιν Γηροκομείων μᾶλλον — εἰς Μητροπόλεις Μυτιλήνης, Ἀλεξανδρουπόλεως, Τρίκκης, Λευκάδος κ.ἄ. — παρὰ Νοσοκομείων, τὴν φροντίδα τῶν ὁποίων ἔχει τὸ Κράτος, ἀλλ' εἰς πλείστας Μητροπόλεις Πρόεδροι τῶν Ἀδελφάτων τῶν Νοσοκομείων τοποθετοῦνται οἱ κατὰ τόπους Ἱεράρχαι. Πάντως ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ μητρικῇ αὐτῆς στοργῇ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Ἀδελφάτων τῶν Νοσοκομείων, τοποθετεῖ εἰς αὐτὰ ἱερεῖς μὲ ἠδξημένα κατὰ τὸ δυνατὸν προσόντα καὶ κατηρτισμένους κατὰ τὸ μᾶλλον διὰ τὴν ἐξάσκησιν εἰς τὰ Νοσοκομεία τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

15. Ἐνθ. ἀν., σ. 71.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

ΟΕ'. Ποιάν ἄλλην λοιπὸν ὁμορφιά ἔχουν οἱ σημερινές συνάξεις; Ποιὰ δὲ εἶναι ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὰ συμπόσια; καὶ ποιὰ ἀπὸ τὶς ἀγορές; ποιὰ δὲ ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες; Ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόλαυση τῶν ἀξιωματούχων κι' αὐτῶν ποὺ ἔρχονται κατοπινὰ τους; Ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόλαυση τῶν μοναχῶν ἢ τῶν μισοκοσμικῶν; Ποιὰ τῶν ἀπερίσπαστων ἀνθρώπων, ἢ ποιὰ αὐτῶν ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ μέριμνες; Ποιὰ αὐτῶν ποὺ καταγίνονται σ' ἐξωτερικὲς σπουδές, ἢ στὶς δικές μας; Μιά, καὶ ξεχωριστή, καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες εἶναι, τὰ συγγράμματά του καὶ τὰ ἔργα του. Καὶ γιὰ τοὺς ἀντιγραφεῖς δὲν ὑπάρχει ἄλλος εὐκολὸς τρόπος νὰ πλουτίσουν ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνον, ἢ τὰ συγγράμματά του. Ζεχνιοῦνται τὰ παλιά, ὅσα, μὲ κόπο καὶ ἰδρώτα, ἔγραψαν μερικοὶ γιὰ τὰ θεῖα λόγια· γίνεται συζήτηση γιὰ τὰ νέα· κι αὐτὸς λογαριάζεται μεταξύ μας σὰν ὁ καλύτερος στὴν μόρφωση, ποὺ τυχὸν θάξερε πάρα πολὺ καλὰ τὰ ἔργα ἐκείνου, καὶ μπορεῖ νὰ τ' ἀπαγγέλλῃ καὶ νὰ σωφρονίζῃ τοὺς ἀκροατές. Ἐφθασε δηλαδὴ ἕνας, γιὰ ν' ἀντικαταστήσῃ ὅλους ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους στὴ μόρφωση.

Ἐγὼ λοιπὸν αὐτὸ μονάχα θὰ σᾶς διηγηθῶ γι' αὐτόν. Ὅταν μεταχειρίζομαι τὴν Ἑξαήμερό του καὶ τὴν ἀποστοματίζω, βρίσκομαι μὲ τὸν Δημιουργό, καὶ ξέρω τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας καὶ τὸν θαυμάζω περισσότερο ἀπὸ πρὶν, παίρνοντας γιὰ μοναδικό μου δάσκαλο τὴν θεωρία της. Ὅταν πάρω στὰ χέρια μου τοὺς ἀντιρρητικούς του λόγους, βλέπω τὴν Σοδομιτικὴ φωτιά, ποὺ μ' αὐτὴν γίνονται στάχτη οἱ κακὲς καὶ παράνομες γλώσσες· ἢ τὸν πύργο τῆς Βαβυλώνας, ποὺ κτίστηκε μὲν κακὰ, καλὰ ὅμως καταλύθηκε. Ὅταν διαβάζω τὰ βιβλία του γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, βρίσκω τὸν Θεὸ ποὺ λατρεύω, καὶ μιλῶ θαρρετὰ τὴν ἀλήθεια, μὲ στήριγμά μου τὴν θεολογία του καὶ τοὺς στοχασμούς του. Ὅταν μελετῶ τὶς ἄλλες του ὁδηγίες, ποὺ τὶς ἀναπτύσσει γιὰ τοὺς κοντόθωρους, καὶ ποὺ μὲ τρεῖς τρόπους τὶς ἐχάραξεν ἐπάνω στὶς στερεὲς πλάκες τῆς καρδιάς του, πείθομαι νὰ μὴν σταματῶ ἕως τὰ κείμενα, οὔτε νὰ βλέπω τὸ ἐξωτερικό τους μέρος μονάχα, ἀλλὰ νὰ προχωρῶ καὶ μακρύτερα, καὶ νὰ βαδίζω ἐμπρός, ἀπὸ βάθος σὲ βάθος, κρᾶζοντας κοντὰ μου τὴν ἄβυσσο μὲ τὴν ἄβυσσο καὶ βρίσκοντας τὸ φῶς μὲ τὸ φῶς, ὥσπου νὰ μπορέσω νὰ φθάσω ἕως τὴν ἔσχατην ἄκρη. Ὅταν πλησιάσω στὰ ἐγκώμια τῶν ἀθλητῶν περιφρονῶ τὸ σῶμα μου, καὶ αἶρνω κι' ἐγὼ μέρος στὰ ἐγκώμια καὶ αἰσθάνομαι παρόρμηση πρὸς ὁ μαρτύριο. Ὅταν

μελετώ τους ήθικούς και τους πρακτικούς του λόγους,καθαρίζομαι και στο σώμά μου και στην ψυχή, και γίνομαι ναός του Θεού που μπορεί να τον δεχθῆ, και ὄργανο που τὸ κρούει τὸ πνεῦμα και που ὑμολογᾷ τὴν θεία δόξα και δύναμη. Μ' αὐτὸ συνταιριάζομαι και προσαρμόζομαι, κι' ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, γιατί μετασχηματίζομαι και παίρνω τὴν θεία μεταλλαγή.

ΟΣΤ'. Κι' ἐπειδὴ μίλησα περὶ Θεολογίας, και γιὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ ἐξοχὴν μεγαλοστομία του, θὰ προσθέσω στὰ ὅσα εἶπα κι' αὐτὸ ἀκόμα. Γιατί εἶναι χρησιμωτάτη γιὰ τὸν κόσμον που ἔχει σχηματίσει γι' αὐτὸν σφαλερὴ γνώμη, γιὰ νὰ μὴν πέφτη σὲ πλάνη.

Γιὰ τοὺς κακοποιοὺς λοιπὸν πρόκειται, που ἐπιμένουν στὶς κακὲς των ἰδέες, που ἀπ' αὐτὲς κι' ἄλλοι ἐπηρεάζονται. Γιατί ἐκεῖνος, πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας, και γιὰ τὴν ὁμοουσιότητα και τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος τῆς ἀγίας Τριάδος, ἢ δὲν ξέρω πῶς νὰ κυριολεκτήσω ὀριστικώτερα και καθαρώτερα, θὰ δεχόντανε πρόθυμα σὰν κέρδος, κι' ὄχι σὰν κίνδυνο, ὄχι μονάχα νὰ χάσῃ τὸν θρόνον του, που και δὲν τὸν ἐπεδίωξεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ και τὴν ἐξορία, και τὸν θάνατο, κι' ὅλα τὰ βασανιστήρια που προηγοῦνται ἀπὸ τὸν θάνατο. Και τὸ φανερώνουν, και τὰ ὅσα ἔκαμε, και τὰ ὅσα ἔπαθε· που αὐτὸς, ὅπως εἶναι γνωστό, κι' ὅταν καταδικάσθηκε σ' ἐξορία πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας, τόσο πολὺ λίγο στενοχωρήθηκε, ὥστε νὰ εἰπῆ, σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀκολουθίας του, νὰ πάρῃ μαζί του τὰ βιβλία και νὰ τὸν ἀκολουθῆ.

Τὸ νὰ προσέχη δὲ ὁ καθένας τὰ λόγια του στὶς δύσκολες περιστάσεις, τὸ νόμιζε σὰν ἀπαραίτητο, χρησιμοποιώντας γιὰ σύμβουλὸ του σ' αὐτὸ τὸν θεῖο Δαβίδ· κι' ἔλεγε, πῶς πολὺ λίγο διαφέρουν μεταξύ τους ὁ καιρὸς τοῦ πολέμου και ἡ καταδυναστευση ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, ὡσότου νᾶλθῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐλευθερίας και νὰ δώσῃ στὴ γλῶσσα τὴν ἐλευθεροστομία. Και οἱ μὲν αἰρετικοὶ ζητοῦσαν νὰ γίνουν δεκτά, δίχως καμμιά μεταβολή, τὰ ὅσα ἔλεγαν γιὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πῶς εἶναι Θεός· πράγμα που ἐνῶ εἶναι πραγματικότητα, αὐτοὶ και ὁ κακὸς ἀρχηγὸς τῆς αἵρεσῆς τους τὸ νόμιζαν ἀσέβεια. Μὲ τὴν πρόθεση, αὐτὸν μὲν και τὴν θεολογοῦσαν του γλῶσσα νὰ τὸν ἐξορίσουν ἀπὸ τὴν πολιτείαν· κι' ἀφοῦ τὴν κάνουν ὀρμητήριον τῆς κακίας τους, νὰ κάνουν ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ κάποιαν ἀκρόπολη, ἐπιδρομὲς σ' ὅλη τὴν ἄλλη που ἀπόμεινε.

Ἐκεῖνος δὲ, μὲ διαφορὲς μὲν περικοπὲς ἀπὸ τὴν ἅγια Γραφή, και μὲ μαρτυρίες ἀναμφισβήτητες, που εἶναι ἰσοδύναμες και μὲ ἐπιχειρηματολογίες που τοὺς ἐξανάγκαζαν, σὲ τόσο βαθμὸν κυριαρχοῦσε τοὺς ἀντιρρησίες, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν ν' ἀντιλογήσουν· ἀλλὰ νὰ δεσμεύ-

ωνται από τὰ ἴδια τὰ λόγια τους, πού αὐτὸ βέβαια εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερη δύναμη καὶ φρονιμάδα στὴ συζήτηση. Κι' ἀποδείχεται κι' ἀπὸ τὰ ὅσα λέει στὸ βιβλίο πού ἔγραψε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, κινώντας τὴν πέννα του, σὰν ἀπὸ ἔμπνευση καὶ καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὴν ἀποφασιστικὴ δὲ συζήτηση τὴν ἀνέβαλλε ἔως ἐκείνη τὴν στιγμή, καὶ κατὰ προτροπὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν γνησίων συναγωνιστῶν του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦσε τὴν χάρη νὰ μὴν δυσφορήσουν γιὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ χειρισμοῦ, οὔτε καὶ νὰ ἐπιμένουν σὲ μιὰ μοναδικὴ συζήτηση, καὶ νὰ χάσουν τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησία τους, ἐπειδὴ ἡ εὐσέβεια παρασύρθηκεν σ' ἄκαιρη συζήτηση ἀπὸ τὶς περιστάσεις. Γιατὶ αὐτοὶ σὲ τίποτα δὲν ζημιώνονται, ἂν ἀλλάζουν λίγο οἱ λέξεις, κι' ἀφοῦ μαθαίνουν τὸ σωστὸ ἀπὸ ἄλλες διδασκαλίες· γιατί οὔτε καὶ ἡ σωτηρία μας βρίσκεται περισσότερο στὰ λόγια, παρὰ στὰ πράγματα. Γιατὶ οὔτε τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος θὰ ἐχάνονταν, ἂν ὁ λαὸς προτιμῶντας γιὰ μιὰ στιγμή τὴν φωνὴν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐξουσίας, ἀντὶ γιὰ τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ, ζητοῦσε νὰ συνταχθῆ μὲ τὸ μέρος μας. Καὶ θὰ προέκυπτε μεγάλη βλάβη γιὰ τὸν κοινό, ἂν ἡ Ἐκκλησία ὑποχωροῦσε. Γιατὶ, τὸ ὅτι περισσότερο ἀπὸ τὸν καθένα ἀναγνώριζε τὴν θεότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι φανερόν μὲν καὶ ἀπὸ τὰ συχνὰ κηρύγματα πού ἔκανε δημοσίᾳ γι' αὐτό, ὅσες φορές παρουσιάσθηκε περίστασι· ἀλλὰ καὶ πρόθυμα τ' ἀνωμολόγησε, σ' ὅσους τὸν ἐρωτοῦσαν ἰδιαιτέρως. Καθαρώτερα δὲ τῶκανε γνωστὸ στὶς ἰδιαίτερες ὁμιλίαις του μ' ἐμένα πού τίποτα δὲν μοῦ ἀποσιωποῦσε ὅταν συζητούσαμε γιὰ τέτοια ζητήματα καὶ δὲν μοῦ τὸ εἶπεν ἀπλῶς αὐτό, ἀλλὰ ἔκαμε καὶ κάτι πού ποτὲς ἄλλοτε δὲν τῶχε ξανακάνει· γιατί καταράστηκε τὸν ἑαυτὸ του τὴ φρικτότατη κατάρρα νὰ τὸν ἀπαρηθῆ ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος «ἂν τυχὸν δὲν σέβωμαι τὸ Πνεῦμα, σὰν ὁμοούσιο καὶ ἰσότημο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό».

Ἄν δὲ θὰ συμφωνοῦσε κάποιος, πῶς ἐγὼ ἤμουν συντροφος σ' ὅλα, καὶ στὰ τέτοια ζητήματα, θὰ ἐξομολογηθῶ κάτι, πού εἶναι κι' ἀπ' αὐτὰ πού ὡς τώρα δὲν τὰ ξέρει ὁ πολὺς κόσμος. Ὅταν δηλαδὴ μᾶς ἐπίεσαν οἱ περιστάσεις, αὐτὸς ἀνάλαβε τὴν ἀρχηγία, σ' ἐμένα δὲ ἀνάθεσε τὸ νὰ μιλῶ ἐλεύθερα, πού κανεὶς δὲν ἐπρόκειτο νὰ μᾶς κρίνει οὔτε καὶ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας, γιατί μᾶς ἐπροστάτευεν τὸ ὅτι ζούσαμε στὴν ἀφάνεια· ὥστε κι' ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ νὰ ἰσχυροποιῆται ἡ πίστις μας.

(Συνεχίζεται)

Ἄποδοσις ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

Ἐπὶ τῇ 30ῃ ἑπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου του.

(†) Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἡ πλήρης, ἡ ἀπέραντη, ἡ ἀνεπιφύλακτη, ἡ ἀπόλυτη, ἡ ἄνευ ὄρων ἀποδοχὴ τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης καὶ ἡ εὐτυχία ποῦ στοχαζόνταν μόνον στὴν ἐκπλήρωσι τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ ὄχι σὲ ὅποιαδὴποτε ἄλλη εὐχαρίστησι ἢ ἀπόλαυσι, τοῦ χάριζε τὴν ἀπόλυτη ἡρεμία καὶ τὴν ψυχραιμία καὶ στίς πιὸ δύσκολες ὥρες. Ἔτσι σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τραγικὸ κίνημα τῶν Τριῶν, ἐνῶ ὁ Θρόνος του κυριολεκτικὰ σείσθηκε ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσι τῆς ἀνταρσίας, ἐκεῖνος κράτησε ἀπόλυτη τὴν γαλήνη τῆς ψυχῆς καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ ἄλλοι ποῦ τὸν ὑπηρετοῦσαν πίστευαν, ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίζη τὴν μεγαλύτερη ψυχικὴ τρικυμία. Τότε, ἐνῶ οἱ ἐφημέριοι τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὸν Ἱερὸ Σύνδεσμο, αὐθόρμητα συνήρχοντο σὲ Συνέλευσι γιὰ νὰ ἀποδοκιμάσουν τὴν ψυχοφθόρο ἀνταρσία καὶ νὰ διατρανώσουν πρὸς τὸ κατάπληκτο χριστεπώνυμον πλήρωμα, ὅτι μιὰ καὶ μόνη Ἀρχὴ ἀναγνωρίζουν, τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, ἐκεῖνος στὸ γραφεῖο του ὑπαγόρευε στὸν ἐκλεκτὸ νέο καὶ φοιτητὴ τότε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Φίλιππο Καραμάνη - τώρα καθηγητὴ στὴ Λέσβο - ποῦ προστάτευε, μιὰν ἐπίσημη ἀνακοίνωσι πρὸς ἀπόκρουσι τῶν δηλώσεων τῶν κινήματιῶν.

Ὅταν τελείωσε τὴν ὑπαγόρευσι, ζήτησε νὰ διαβάσῃ τὸ γραπτὸ καὶ τότε διεπίστωσε - αὐτός, αὐστηρὸς τηρητῆς τῶν κανόνων τῆς γλώσσης, μὲ ὅλες τὶς βαρεῖες καὶ τὶς ὀξεῖες - ἓνα λάθος! Στὴν θέσι μιᾶς βαρεῖας εἶχε μπῆ μιὰ... ὀξεῖα!

— Φίλιππε! Ἐδῶ θέλει βαρεῖαν... Διόρθωσέ το, σὲ παρακαλῶ!

Ὅλο τὸ κίνημα, ὁ θόρυβος, οἱ φωνές δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ πέτρα ποῦ ρίχτηκε μὲ βιαιότητα στὰ νερὰ μιᾶς ἡρεμῆς λίμνης, τὰ τάραξε καὶ ὕστερα χάθηκε... Χάθηκε τόσο, ὥστε καὶ ἡ βαρεῖα νὰ κερδίζῃ τὴν θέσι τῆς μπροστὰ στὴν... ὀξεῖα!

Μ' αὐτὲς τὶς πεποιθήσεις, ἀντιλήψεις καὶ διαθέσεις ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν ἄνθρωπο, αἰσθάνθηκε εἰλικρινὰ βαθύτατη λύπη γιὰ τὴν καθάρσει τοῦ πρώην Δημητριάδος Γερμανοῦ καὶ τὸν ὑποβιβασμὸ του στὴν τάξι τοῦ μοναχοῦ. Πίστευε ὅτι θὰ διάλεγε τὸν δρόμο τῆς ὑποχωρήσεως, ποῦ, ὅμως, ἦτανε πολὺ δύσκολος, ἂν

μὴ ἀδύνατος, γιατί ὁ δυστυχῆς εἶχε «πιάσει ἕναν κλέφτη» καὶ δὲν μποροῦσε οὔτε νὰ «φέρῃ τὸν κλέφτη», ἀλλ' οὔτε καὶ «νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν κλέφτη», γιατί δὲν τὸν ἄφηνε ὁ κλέφτης! Εἶχε ἐπιχειρήσει νὰ πιάσῃ, ὅπως εἶπε στὸ συμμαθητὴ του Πρωτοπρεσβύτερο Ἰωάννη Νεαμονιτάκη, «τὸ μεγάλο ψάρι», ἀλλὰ κατέληξε νὰ πιάσῃ ἀντ' αὐτοῦ «...ἕναν κοκοβιδό».

— Ὅμολογῶ ὅτι δὲν ἤδυνάμην νὰ φαντασθῶ δι' αὐτὸν τόσο μεγάλην τιμωρίαν! Ἰπῆρξε πολὺ ἀνόητος! Ἡ τιμωρία του ὑπερέβη τὰς προβλέψεις!

Τὴν ἴδια λύπη, ἂν μὴ καὶ ἐντονώτερη, ἐξεδήλωνε καὶ γιὰ τὸν συμπατριώτη του πρ. Φλωρίνης Χρυσόστομο, πού λευκὸς ἄνθρωπος αὐτός, ὠδηγήθηκε στὸ σφάλμα, ἴσως παρασύρθηκε, ἀπὸ τὸν Δημητριάδος Γερμανό, πού ἀμέσως μετὰ τὸ κίνημα αὐτοανακηρύχθηκε σὲ «Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος»!

«Ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθατε πρὸς με»... Κάποτε ξεκίνησε γιὰ τὶς κατεδαφισμένες τώρα Φυλακὲς Συγγροῦ. Ζήτησε ἀπὸ τὸν Διευθυντὴ τῶν Φυλακῶν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς βαρupoινίτες. Ὁ Διευθυντὴς τὸν ἀπέτρεψε.

— Ποῦ θὰ πάτε, Μακαριώτατε; Στὴν φωλιά τοῦ λύκου;

Στάθηκε ἀδύνατος νὰ τὸν μεταπέισῃ, Ἔπρεπε νὰ τοὺς ἰδῇ. Ἦταν στὸ πρόγραμμά του. Νὰ τοὺς μιλήσῃ. Νὰ τοὺς νουθετήσῃ. Ἦταν κι' αὐτοὶ ψυχρὲς «ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε».

Ἄνοιξαν οἱ σιδερένιες, κατὰλληλες γιὰ θηρία, καγκελλόπορτες καὶ προχώρησε. Τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ χυδαῖες εἰρωνεῖες μὲ τὶς συνηθισμένες βρисиές, βλαστήμιες καὶ φράσεις τῶν τριόδων. Ἐκεῖνος, ὅμως, δὲν πτοήθηκε, ἤρεμος τοὺς ὠμίλησε, κάθισε μαζὺ τοὺς καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς διδάσκῃ. Τοὺς εἶπε, ὅτι γιὰ τὰ ἐγκλήματά των θεωρεῖ συνυπεύθυνο καὶ τὸ περιβάλλον τοὺς, καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμη, γιατί σὰν Ἐκκλησία δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς προσφέρῃ ἐγκαίρως τὴν ἠθικὴ δύναμι τῆς ἀντιστάσεως. Τοὺς μίλησε γιὰ τὴ δύναμι τῆς μετανοίας. Τὴν ἐξομολόγησι. Καὶ στὰ τελευταῖα ὅλοι ἐκλαιγαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐξακολουθοῦσε.

Τὸ σκηنيκὸ τότε ἄλλαξε. Τοὺς εἶπε ὅτι φεύγει, ἀλλὰ θὰ τοὺς θυμᾶται, θὰ τοὺς στείλῃ ἱερέα γιὰ τὶς θρησκευτικὲς καὶ τὶς πνευματικὲς τῶν ἀνάγκες. Θὰ τοὺς στείλῃ βιβλία.

Καὶ δὲν τοὺς ξέχασε...

Ἀπέναντι ὅλων ἐκείνων πού εἶχαν ἀνάγκη ποτὲ δὲν στάθηκε φιλάργυρος. Ὁ λογαριασμὸς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὀρφανοτρο-

φείου Βουλιαγμένης και τῶν ἄλλων ἰδρυμάτων πού λειτουργοῦσαν μ' ἔλλειμμα, ἔκλεινε μέ προσωπική ἐνίσχυσί του και τὰ τιμολόγια γιά τήν πληρωμή τοῦ ψωμιοῦ τῶν παιδιῶν ἀπό τὸ Στρατιωτικὸ Ἀρτοποιεῖο Ἀθηνῶν, ὄχι μιὰ φορά και δύο, ἀπό ἰδικά του χρήματα ξωφλήθηκαν.

Κάθε ἐνέργειά του, στὸν τομέα αὐτό, γινόνταν μέ αὐστηρὴ μυστικότητα και ἐφαρμογὴν τοῦ «μὴ γνῶτω ἢ ἀριστερά, τί ποιεῖ ἢ δεξιά». Και ὅταν κάποτε, ὕστερα ἀπὸ ἐργασία πολύμηνο, γιά τὸ ἄρθρο του «ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος» στὴν Μεγάλῃ Ἑλληνικῃ Ἐγκυκλοπαίδεια, πού ἀποτελοῦσε 5.000 γραμμές, πῆρε μέσα σὲ φάκελλο 5.000 δραχμῆς πού τότε - προπολεμικά - ἦτανε σπουδαῖο ποσόν, δὲν ἀνοίξε τὸ φάκελλο κἂν γιά νὰ καμαρώσῃ τὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ στὴν πρώτη συφοριασμένη γυναῖκα, πού μπῆκε στὸ γραφεῖο του και ἄρχισε νὰ τοῦ ἐξιστορῇ τὴν δυστυχία της, τῆς τὸ ἔδωσε, λέγοντάς της.

— Παρακαλῶ, πάρετε αὐτὸ και πηγαίνετε. Χαίρετε!

Τὸ ἴδιο γινόνταν σὲ πτωχοὺς φοιτητάς και σὲ ἄλλους πολλοὺς πού βοηθοῦσε, χωρὶς νὰ φαίνεται κἂν ἡ βοήθειά του αὐτῇ, πού γινόνταν μέσα στὰ πλαίσια τῆς χωρὶς ἐπίδειξι και τυμπανοκρουσία χριστιανικῆς ἀγάπης.

Γράφοντας γιά τὴν ἀρχιερατικὴ ζωὴ του, θυμᾶται κανεὶς αὐτὸ πού ἔγραψε ὁ Λυσίας:

«Γνωρίζω πῶς ν' ἀρχίσω, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς νὰ τελειώσω...». Πῶς νὰ τελειώσῃ ἡ ἀφήγησις τῆς ζωῆς αὐτῆς, τῆς ὁποίας κάθε μέρα, κάθε στιγμὴ ἦταν ἓνα «παράδειγμα πρὸς μίμησιν» και μιὰ προσφορά θυσίας στὸ βωμὸ τοῦ καθήκοντος;

Πιστεύοντας τὸν ἑαυτὸ του «καιομένη λαμπάδα», δὲν ἀφῆκε, σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς ἀρχιερατείας του, μέρα χωρὶς δουλειά και χωρὶς προσφορά. Και ἔτσι στὰ δεκαπέντε χρόνια πού κύλησαν 1923-1938 μέσα σ' ἓναν πολιτικὸ κόσμον ἀναστατωμένον, προσπάθησε και τὴν Ἐκκλησία νὰ ἐξυψώσῃ, τοποθετώντας τὴν ὑπεράνω Κομμάτων, και τὸ ἔργο της νὰ τονώσῃ. Στὸ Κίνημα τοῦ Λεοναρδοπούλου, αὐτὸς ἔτρεξε πρῶτος γιά νὰ μεσολαβῆσῃ μεταξύ ἀντεπαναστατῶν και Ἐπαναστάσεως.

Στὴν ἐκθρόνισι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β', αὐτὸς μόνος — κανένας ἄλλος — συνώδευσε τὸν ἐξοριζόμενον Ἀνακτα μέχρι και τοῦ πλοίου, γιά νὰ τοῦ εἰπῇ προφητικά:

— Μὴ στενοχωρῆσθε, Μεγαλειότατε! Θὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν Ἑλλάδα συντόμως. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι εὐμετάβολος...

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπερδεκαπεντάχρονη Ἀρχιερατεία του, παρὰ τὶς ἐπιθέσεις τοῦ Τύπου, πού πολλές φορές ἀδικεῖ καὶ ἀπὸ δύναμις ἐλέγχου γίνεται πρόξενος πράξεων πού ἀξίζουν αὐστηρότατη κρίσι καὶ τιμωρία, κατώρθωσε, μὲ τὸ μέτρο τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν ἀγάπη, σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς νὰ παρουσιάσῃ, παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες, ἓνα ἔργο καταπληκτικὸ σὲ δημιουργία.

Στὶς μέρες τὶς δικές του, τὸ Κήρυγμα καὶ ἡ Ἐξομολόγησις — γιὰ τὴν ὁποῖαν μάλιστα ἐξέδωκε καὶ εἰδικὸ φυλλάδιον — πῆραν τὴν συστηματικὴν τους μορφή. Τότε ἰδρύθησαν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα — πού εἶδε καὶ παρακολούθησε στὸ ταξίδι του στὴν Ἀμερικὴ, στὰ Sunday Schools.

Στὶς μέρες τὶς δικές του, ἡ θεία λατρεία στοὺς ἱεροὺς ναοὺς εἶχε ἰδιαίτερη ἐξαρσι. Νέοι ναοὶ ἰδρύθησαν καὶ νέες ἀκολουθίες γράφτηκαν. Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου — νέες τελετὲς — ὁ Ἐσπερινὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου στὸν Ἄρειον Πάγον μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο παρόντα στὴν ἐκτέλεσι τοῦ καθήκοντος καὶ στὶς ἀγρυπνίες ἀκόμη — στὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, πλάι στὴν Ἀρχιεπισκοπή, ὅπου κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἐρχόνταν γιὰ νὰ μιλήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον.

Κάθε Κυριακὴ καὶ ἑορτὴ καὶ κάθε Ἐσπερινὸ Σαββάτου ἢ Πανηγύρεων, ἐπισκεπτόνταν τὶς περισσότερες φορές, αἰφνιδιαστικά, τοὺς ναοὺς, ἄλλοτε γιὰ νὰ λειτουργήσῃ, ἄλλοτε γιὰ νὰ χοροστατήσῃ. Προέτρεπε ὅλους καὶ τοὺς ἐνεθάρρυνε νὰ κτίζουν νέες μεγάλες ἐκκλησίες, καὶ πρῶτος αὐτός, ἀπέριττος καὶ ταπεινός, ὅπως ἔμεινε μέχρι τέλους, πήγαινε ὅπου τὸν προσκαλοῦσαν καὶ μιλοῦσε πρὸς τὸ Ποίμνιον, γιὰτὶ πίστευε στὴν δύναμι τοῦ Κηρύγματος, πού ἄλλοτε «ἔθεωρεῖτο εὐσεβὴς φλυαρία» καὶ στὶς ἡμέρες τὶς ἰδικές του πῆρε τὴν συστηματικὴν του μορφή καὶ διάδοσι, μὲ παροχὴν μάλιστα στοὺς ἱεροκήρυκες εἰδικοῦ «σχεδίου» γιὰ τὴν ὁμιλία τῆς Κυριακῆς, γραμμένου ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ μετέπειτα Σεβ. Μητροπολίτου Κώου, τότε Ἀρχιμ. Ἐμμανουὴλ Καρπαθίου.

Στὶς μέρες τὶς δικές του, ἡ φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς πῆρε τὴν ὀργανωμένην μορφήν της. Τὸ Γενικὸν Φιλόπτωχον Ταμεῖον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τὰ Ἐνοριακὰ θεμελιώθησαν. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ὀρφανοτροφεῖον Βουλιαγμένης ἀπέκτησε τὴν σημερινήν του μορφήν, τὸ Ἄσυλον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τὸ Ἄσυλον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἰδρύθησαν. Τὰ περιοδικὰ τῆς Ἐκκλησίας («ἡ Ἐκκλησία»), τὸ ἐπίσημον δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἢ «Θεολογία», τὸ ἐπιστημονικὸν Θεολογικὸν Περιοδικόν, γραμμένα μὲ ὕλη, κατὰ τὸ πλεῖστον δικήν του, ἐξεδό-

θηκαν από τὸν ἴδιο μὲ ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ κυκλοφοροῦσαν ἐνισχυμένα μὲ χρήματα δικὰ του, ὅσες φορές, — καὶ αὐτὸ γινόντανε κατὰ κανόνα — οἱ ἀξιότιμοι κ. κ. «συνδρομηταί», ἐνῶ τὰ ἔπαιρναν, δὲν ἐπλήρωναν τὴν συνδρομὴν.

Συνεδριάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς Ἱεραρχίας, μὲ θύελλες καὶ ζητήματα, μὲ ἐπιθέσεις καὶ ἀντεπιθέσεις, πολλὲς φορές γύρω ἀπὸ τὸ τίποτε, ἐπικοινωνία μὲ τὶς Κυβερνήσεις καὶ Ὑπουργοὺς Ὀργανισμῶν καὶ Παιδείας ποὺ ἐρχόνταν γιὰ νὰ περιπλέξουν τὰ ζητήματα γιὰ κομματικούς σκοποὺς, ἀκροάσεις δικαίων καὶ ἀδίκων, πιέσεις λογικῶν καὶ παραλόγων καὶ σ' ὅλα αὐτὰ — γιὰ τὴν ἀνάπαυσι τοῦ πολεμιστοῦ — θεραπεία τῆς Ἐπιστήμης, αὐτὸς ἦταν ὁ καρποφόρος, ἀλλὰ ἐξοντωτικὸς ἀπολογισμὸς αὐτῆς τῆς δεκαπενταετίας.

Ἄλλὰ μήπως ἡ μιά του ἀποστολή, ἡ βαθεΐα του εὐλάβεια, ἡ προσήλωσι στὰ Ἀρχιερατικά του καθήκοντα, ἡ προεδρεία τῶν θυελλωδῶν συνεδριάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ὑποδοχὴ κάθε ἡμέρα δεκάδων ἐπισκεπτῶν, ποὺ ὁ καθένας ζητοῦσε «τὸ κοντὸ καὶ τὸ μακρὸ του», τοῦ ἀποξήρανε καὶ τοῦ ἀχρήστευε τὸ ἔκτο του δάκτυλο, τὴν συγγραφικὴ του πέννα, ποὺ ἔπαλλε ἀπὸ πνεῦμα σοφίας;

Καθόλου! Ἄλλο τὸ ἓνα, κί ἄλλο τὸ ἄλλο. Καὶ στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο ἀκάματος προσέφερε ὀλόκληρο τὸν ἑαυτὸ του, καὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ συλλάβῃ κανεὶς ὅλην αὐτὴν τὴν ἀφάνταστη συγγραφικὴ παραγωγὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἔχει παρὰ νὰ ρίψῃ μιὰ ματιὰ στὰ συγγράμματα τῆς Ἀρχιερατικῆς του περιόδου καὶ στὰ ἄρθρα τῶν περιοδικῶν («Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία» καὶ στὴν «Ἀνάπλασι» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ συνέχιζε κάτω ἀπὸ τὴν διεύθυνσι τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του καθηγητοῦ κ. Ἰ. Παπαδοπούλου — ἐκλεκτοῦ τῶρα κληρικοῦ καὶ πολυγραφωτάτου συγγραφέως — τὴν ἔκδοσί της.

Γιὰ τὴν συγγραφικὴ του ἐργασία, τὴν τόσο καταπληκτικὰ καρποφόρα, ποὺ κατέληξε στὸν τεράστιο ἀπολογισμὸ τῶν 500 συγγραμμάτων καὶ μελετῶν μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ στὴ δημοσίευσι μετὰ τὸν θάνατόν του τῶν σπουδαιοτάτων καταλοίπων του, διέθετε μόνον 2-3 ὥρες καθημερινά, ἀλλὰ μὲ ὠρολογιακὴ τάξι τόση, ὥστε νὰ μὴ γίνεταί ἐξάίρεσι καὶ παράβασι τοῦ προγράμματος καὶ στίς μεγάλες ἀκόμη γιορτές.

Ὅταν καταπιανόνταν μ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ζοῦσε τὴν ἱστορία ποὺ ἐπεξεργαζόνταν καὶ μὲ ἀφοσίωσι ριχνόνταν στὴν ἔρευνα τοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου θέματός του, στὸ ἰδιαίτερο ἐπιστημονικὸ του

γραφείο, δίπλα στο επίσημο του Ἀρχιεπισκόπου, ἐκεῖ πού ἄλλοτε ἦταν τὸ ὑπνοδωμάτιο τοῦ Μητροπολίτου καὶ τώρα εἶναι ἡ αἴθουσα συνεδριάσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐκεῖ θὰ τὸν ἐβλεπε κανεὶς, ἂν μπορούσε βέβαια νὰ εἰσχωρήσῃ στὰ ἄδυτα αὐτὰ τοῦ Ναοῦ τῆς Σοφίας, μὲ ἀνασηκωμένα καὶ τὰ δύο μανίκια τοῦ «άντεριου» του στὶς μεγάλες ζέστες καὶ μὲ τὸν κονδυλοφόρο, μὲ τὴν ἐπίχρυση πέννα Χ, στὸ χέρι, νὰ γράφῃ τὰ ὠραῖα, τυπικὰ καὶ εὐανάγνωστα γράμματά του, σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ συγγράμματά του, πού κατέπλησσαν τὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο. Ἐκεῖ τὸν εἶδε μιὰ θερινὴ νύχτα νὰ ἐργάζεται κάποιος, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας τοῦ γραφείου του, μὲ τὸ μάτι κατακόκκινο ἀπὸ τὸν ἐρεθισμὸ καὶ τόλμησε νὰ τοῦ συστήσῃ νὰ σταματήσῃ, γιὰ νὰ μὴν χειροτερέψῃ τὴν κατάστασί του. Καὶ τότε... Τότε ὁ ἥρεμος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πού «ἀνέβαλε νὰ θυμώσῃ», ἐξεγέρθηκε:

— Ἄν δὲν ἐργάζωμαι, πρὸς τί νὰ ζῶ; Ν' ἀποθάνω καλλίτερον! Ν' ἀποθάνω!

Σκοπὸς τῆς ζωῆς ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τί θὰ μπορούσε κανεὶς ν' ἀντιτάξῃ; Αὐτὴ ἦταν ἡ ζωὴ του. Τόσο πολὺ μάλιστα, ὥστε καὶ ὅταν ἐσήμανεν ἡ ὥρα τῆς μεγάλης καὶ σύντομης ἀρρώστειας του, τὴν παραμονὴ τῆς μεταφορᾶς του στὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἀκουμπισμένος στὸ καναπέ τῆς τραπεζαρίας, ἀρρωστος κι' ἐξαντλημένος, μὲ τὸ δεξιὸ χέρι στὴν θέσι τοῦ συκωτιοῦ, πού τὸν ἔσφαζε στοὺς πόνους, ὑπαγόρευε τὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου Κεφαλαίου τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, στὸν ἀνεψιὸ του Ἀνέστη Παπαστεφάνου. Κι' ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ ἀτέλειωτο τὸ ἔργο του.

Ἡ ἐπιστημονικὴ του ὀλοκλήρωσι, ἰδιαιτέρα στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, εἶχε φθάσει στὸ κατακόρυφο. Ὀλόκληρη ἡ βιβλιογραφία γιὰ κάθε μελέτῃ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, μὲ τὸ σύστημα τῶν δελτίων πού χρόνια ὀλόκληρα ἄγρυπνος τηροῦσε, ἦταν μπροστά του σὲ κάθε στιγμή.

— Τὸ καλλίτερόν μου ἔργον εἶναι τὸ περὶ τῆς Γ' Οἰκουμένης Συνόδου. Καὶ τοῦτο, διότι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχισα συγγράφων, μέχρι τέλους, δὲν ἐσταμάτησα πρὸς ἀναζήτησιν πηγῶν!

Αὐτὰ τὰ λόγια πού εἶπε δείχνουν τὴν τελειότητα τῆς γνώσεως, στὴν ὁποίαν, παρὰ τὰ πολὺπλοκα ἀρχιερατικά του καθήκοντα, εἶχε φθάσει. Εἶχε ζυμωθῆ μὲ τὴν Ἐπιστήμη χρόνια τώρα καὶ μέσα στὴν ἔρευνα τῶν πηγῶν συναντοῦσε καὶ μιλοῦσε μὲ τὴν Ἱστορία καὶ ἦταν πάντοτε ἔτοιμος γιὰ νὰ δίνῃ, ὅταν χρειάζονταν, τὶς ἀνάλογες ἀπαντήσεις, στηριγμένες πάνω σὲ ἱστορικὰ δεδομένα.

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Ι. ΝΕΑΜΟΝΙΤΑΚΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

158. Είναι ὀρθόν ὅταν τις τῶν ἐφημερίων ὑπηρετῇ δύο ἐνορίας κατὰ τὴν περιόδον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς νὰ τελεῖ εἰς τὴν δευτέραν ἐνορίαν του κατὰ τὴν Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας ἑσπερινὸν ἐφ' ὅσον θέλει νὰ λειτουργήσῃ τὸ Σάββατον, ἢ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸν ἑσπερινὸν μετὰ τῆς Προηγιασμένης, πού ἔχει τελέσει τὴν Παρασκευὴν τὸ πρωτὶ εἰς τὴν ἄλλην του ἐνορίαν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Ἀ. Κουβίδου).

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ, ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἀκολουθίες τοῦ νυκθήμερου, τὸ μεσονυκτικό, ὁ ὄρθρος, οἱ ὥρες καὶ τὸ ἀπόδειπνο, δὲν συνδέονται μὲ ἓνα ὠρισμένο νὰ, οὔτε ἀποτελοῦν προπαρασκευαστικὰς ἀκολουθίας, ὅπως συχνὰ λέγεται, τῆς θείας λειτουργίας. Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αὐτοτελής καὶ ἀνεξάρτητη καὶ συνδέεται μὲ τὴν χριστιανικὴν κοινότητα ἢ τὴν μοναχικὴν ἀδελφότητα πού τὴν τελεῖ καὶ ὄχι μὲ τὸν ἄλφα ἢ βῆτα τόπο. Ἡ θεία δὲ λειτουργία, ὅπως καὶ ἄλλοτε γράψαμε, εἶναι καὶ αὐτὴ ἀνεξάρτητος ἀκολουθία, πού τελεῖται σὲ ὁποιοδήποτε νὰ αὐτοτελῶς, ἄσχετο ἂν σ' αὐτὸν ἔχουν τελεσθῇ ἢ ὄχι οἱ ἄλλες ἀνεξάρτητες ἀπ' αὐτὴν ἀκολουθίες τοῦ νυκθήμερου. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς παρακολουθήσεώς των βαρύνει τὴν κοινότητα ἢ τοῦλάχιστον μόνον τὸν ἱερέα. Ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ πρᾶξι τῶν μονῶν ἔχομε τὴν χαρακτηριστικὴν μαρτυρία γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς θέσεως αὐτῆς. Ὁ ἑσπερινὸς καὶ ὁ ὄρθρος τελοῦνται πάντοτε στὸν κεντρικὸν νὰ τῶν μονῶν, στὸ καθολικόν. Τὸ ἀπόδειπνο συνήθως σὲ παρεκκλήσια ἢ κατ' ἰδίαν, «ἐν τοῖς κελλίοις». Ἀπὸ τίς ὥρες ἢ μὲν Α' ἐπισυνάπτεται στὸν ὄρθρο καὶ ἀναγινώσκειται στὸ καθολικόν, ἢ Γ' καὶ ἢ Δ' προηγοῦνται τῆς θείας λειτουργίας, ἢ Θ' πάλι στὸ καθολικόν πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ. Ἡ θεία λειτουργία συνήθως, ἂν δὲν εἶναι Κυριακὴ ἢ ἑορτή, τελεῖται στὰ παρεκκλήσια, στὰ ὁποῖα δὲν ἐτελέσθη καμμία ἀπὸ τίς ἄλλες ἀκολουθίας. Ἐξ ἄλλου ἡ θεία λειτουργία δὲν τελεῖται πάντοτε, ἐνῶ οἱ ἄλλες τελοῦνται καθημερινῶς καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι λογικὸν νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι τίς τελοῦμε γιὰ προπαρασκευὴ σ' αὐτὴ.

Ἀφοῦ λοιπόν, κατὰ τὴν ἐρώτησι, ὁ ἱερεὺς ἐτέλεσε ἤδη τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἡμέρας, εἴτε ἤτο συνδεδεμένος μὲ τὴν Προηγιασμένην

είτε ὄχι, δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἴδια ἀκολουθία καὶ στὸν ἄλλο ναὸ ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ τελέσῃ σ' αὐτὸν τὴν ἐπομένη τὴν θεία λειτουργία.

159. Ἐπιτρέπεται ἡ ταφή ἱερέως εἰς τὸν τάφον τῆς πρεσβυτέρας αὐτοῦ; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Ἐ. Καραμπελα).

160. Ἐπιτρέπεται ὁ ἐνταφιασμὸς λαϊκοῦ εἰς τάφον ἔνθα ἔχει ἐνταφιασθῆ κληρικός, καθὼς καὶ εἰς τὸν τάφον πρεσβυτέρας ὁ ἐνταφιασμὸς λαϊκοῦ; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. I. M.).

Συνήθως οἱ ἱερεῖς ἔχουν τοὺς ἰδικούς των τάφους, πού εὐρίσκονται πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ βῆμα τῶν νεκροταφειακῶν ναῶν, ἢ κοντὰ σ' αὐτοὺς ἂν ἡ θέσις τοῦ ναοῦ δὲν προσφέρῃ τὸν κατάλληλο χῶρο πίσω ἀπὸ τὴν ἀψίδα του. Τότε βέβαια μέσα στοὺς εἰδικούς αὐτοὺς τάφους δὲν θάπτονται ἄλλα πρόσωπα, ὄχι γιατί τοῦτο ἐπιτάσσει καμμία ἰδιαιτέρα διάταξις ἢ κανεῖς θεωρητικὸς λόγος, ἀλλὰ ἐπεὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔθιμο, ἀπὸ εὐλάβεια πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν λειτουργῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καθώρισε γιὰ τὴν ταφή των τὴν εἰδικὴ αὐτὴ καὶ τόσο σύμφωνο πρὸς τὸ λειτούργημα των μεταθανατία διάκρισι. Στις μεγάλες ὅμως πόλεις δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὸ αὐτὸ καὶ οἱ ἱερεῖς θάπτονται ἀδιακρίτως στοὺς τάφους τῶν κοσμικῶν καὶ ἀντιστρόφως, ἢ κατατίθενται σὲ οἰκογενειακοὺς των τάφους. Τίποτε πάλι τὸ κωλύον δὲν ὑπάρχει καὶ ἐν προκειμένῳ. Αὐτὸ γίνεται ἄλλως τε καὶ σήμερα στὸ "Ἁγιον" Ὄρος, ὅπου ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ θάπτονται ἀδιακρίτως σὲ ὅποιονδήποτε τάφο, ἐγένετο δὲ καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ, ὅπως μᾶς δείχνουν οἱ ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες. Ἐχομε δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὶς κατακόμβες τῆς Μήλου. Δύο τάφοι, ὅπως μαρτυροῦν οἱ ἐπιγραφές των, ἀνήκουν σὲ κληρικούς. Στὸν πρῶτο ἔχουν κατατεθῆ τρεῖς πρεσβύτεροι, μία διάκονος, δύο παρθένοι καὶ ἡ μητέρα των (οἱ πρεσβύτεροι οἱ πάσης μνήμης ἄξιοι Ἀσκήπις / καὶ Ἐλπίζων καὶ Ἀσκληπιόδωρος καὶ Ἀγαλλίασις / διάκονος καὶ Εὐτυχία παρθενεύσασα καὶ Κλαυδιανή / παρθενεύσασα καὶ Εὐτυχία ἡ τούτων μήτηρ / ἔνθα κεῖνται...»). Στὸν δεύτερο ἔθαψε ὁ πρεσβύτερος πιθανῶς τὴν κόρη του καὶ τὸν προῶριζε νὰ ταφοῦν σ' αὐτὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἡ πρεσβυτέρα του καὶ τὰ τέκνα του (α' Ἐνθα δὴ κεῖται Στεφανίς ἡ τοῦ πρεσβυτέρου Μήλωνος. / Ὁριζῶ ὑμᾶς τὰς μητέρας τοῦ πλήθους εἰς ὄνομα Χριστοῦ / ἵνα μὴ ἕτερον

ΟΙ ΚΡΥΦΟΙ ΑΓΙΟΙ

Μιλῶντας στοὺς Μαθητάς του γιὰ τὴ μαρτυρία τους — μαρτυρία μὲ λόγια καὶ ἔργα— στὸν κόσμον, ὁ Κύριος τοὺς παρομοιάζει μὲ πόλη χτισμένη στὴν ποδιὰ βουνοῦ καὶ μὲ λυχνάρι τοποθετημένο πάνω στὸν λυχνοστάτη (Ματθ. ε' 14,15), γιὰ νὰ δείξη ὅτι θὰ ἦταν θεατοὶ καὶ ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅπως οἱ Ἀπόστολοι, ἔτσι καὶ κάθε χριστιανὸς ἄξιος τοῦ ὀνόματος, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ μικρὸς καὶ ὁ λιγώτερο σπουδαῖος, ἐπιδρᾷ γύρω του, φωτίζοντας τὶς ψυχὰς σὰν τὸ περίοπτο λυχνάρι, ἐντυπωσιάζοντάς τις σὰν τὴν ψηλὰ οἰκοδομημένη πολιτεία. Αὐτὴ ἡ θέα, αὐτὴ ἡ προβολὴ-διδάσκει ὁ Κύριος-, εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὀλότελα φυσικὴ. Διότι τὸ Εὐαγγέλιον δὲν εἶναι ἀπλῶς προσωπικὸ μας κτῆμα, ἀλλὰ ἕνας θησαυρὸς ποῦ, ἀφοῦ τὸν ἀποκτήσουμε, πρέπει νὰ τὸν μεταδώσουμε καὶ στοὺς πλησίον μας.

Ἀλλὰ καθὼς σὲ κάθε ἀρετῇ, σὲ κάθε ἐφαρμογῇ τοῦ θείου θελήματος, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος. Ὁ Σατανᾶς εἶναι ἔτοιμος νὰ συγχύσῃ τὰ πράγματα μέσα στὸν νοῦ τοῦ πιστοῦ καὶ ἀκριβῶς μὲς ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς νὰ τὸν παρασύρῃ στὴν ἀπάθεια, «μετασχηματιζόμενος εἰς ἄγγελον φωτός» (Β' Κορ. ια' 14).

Στὴν περίπτωσι γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε, ὁ κίνδυνος εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλος καὶ ὑπουλός. Ὁ Ἀντίδικος ἔχει κάθε λόγο νὰ ἐξουδετερώσῃ ὅποια ψυχὴ γίνεται ἐστία φωτός γιὰ τὶς ἄλλες. Τίποτε ἄλλο δὲν τὸν τρομάζει καὶ δὲν τὸν συναγείρει ὅσο τὸ ἀποστολικὸ ἔργο, ὡς μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γι' αὐτοὺς ποῦ τὸ ἐπιτελοῦν ἐτοιμάζει καὶ χειρίζεται μὲ τέχνη μὴ θηλειὰ φοβερή. Τὴ θηλειὰ ἐναντίον τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς βάσεως ὄλων τῶν ἀρετῶν.

Ὑποδαυλίζει, λοιπόν, μὲ λεπτὴ ἐπιδεξιότητα, μεταχειριζόμε-

ἐνθάδε κατάθητε μηδένα πλέον ἐμοῦ / τοῦ πρεσβυτέρου Μήλωνος καὶ τεκνίων αὐτοῦ καὶ τὴν σύγγαμον»).

Παρ' ὅλα αὐτά, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ ὠραῖο ἔθιμον, θὰ ἦταν νομίζω προτιμότερο, ὅπου ὑπάρχουν εἰδικοί τάφοι νὰ θάπτονται οἱ ἱερεῖς μόνο σ' αὐτούς.

Γιὰ τὰς πρεσβυτέρας ἰσχύουν τὰ ἴδια περίπου. Ἄν γιὰ τὴν ταφὴ τῶν ἱερέων δὲν ὑπάρχῃ καμμία κανονικὴ διάκρισις, πολὺ περισσότερον γιὰ τὸν τόπον τῆς ταφῆς ἐκείνων.

νος ιδέες άγιοφανεΐς, τόν εγωΐσμό μας και διαστρέφει τήν ανάγκη τής μαρτυρίας σέ προβολή τοῦ ἐγώ, άπεργαζόμενος τήν αλλοίωση τής εὔσεβείας σέ φαρισαΐσμό.

᾽Οφείλουμε πράγματι νά κινηθοῦμε σέ κάθε περίσταση, ὥστε νά δώσουμε τὸ χριστιανικὸ «παρὼν» στοὺς γύρω μας. Νά μὴ μοιάζουμε μὲ τὸν ὀκνὸ και περιδεῶ δοῦλο τής παραβολῆς, ποὺ ἔθαψε τὸ τάλαντο, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἄλλους δυό, ποὺ τὸ πολλαπλασίασαν (Ματθ. κε΄ 14). Νά μὴν ἀφήνουμε τὸ τάλαντο τής πίστεώς μας θαμμένο μέσα μας, ἀλλὰ νά τὸ ἐμπορευθοῦμε στήν ἀποστολική ἀγορά, κερδίζοντας μ' αὐτὸ και ἄλλες ψυχές στὸν Χριστό. «Ἐνάγκη μοι ἐπείκειται» νά εὐαγγελίζομαι (Α΄ Κορ. θ΄ 16), λέγει ὁ Παῦλος, ἐκφράζοντας τήν ἐσωτερική, ἀκατανίκητη παρόρμηση κάθε ἀληθινοῦ χριστιανοῦ νά γνωστοποιῆ τὸν Χριστὸ και τὴ διδασκαλία του στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Αὐτὴ ὁμως ἡ ἱερὴ «ανάγκη» πρέπει νά βρῆσκῃ διέξοδο και ἱκανοποίηση μονάχα ἀπὸ τοὺς δρόμους τής «νόμιμης ἀθλήσεως» (Β΄ Τιμ. β΄ 5), μονάχα μὲ τις προϋποθέσεις ποὺ ἐγγυῶνται τὸ ἀγαθὸ ἀποτέλεσμα μέσα μας και γύρω μας.

Διότι ὁ ζήλος, ἂν δὲν προσέξουμε, εὐκόλα μεταπίπτει και διαστρέφεται σέ αὐτοπροβολή. Ὁ ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ κάθε πιστός, πρέπει νά ἔχη ὡς κανόνα τής ἀποστολικῆς του διαθέσεως και συμπεριφορᾶς τὴ δεοντολογία ποὺ διετύπωσε ὁ Τίμιος Πρόδρομος μιῶντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του και γιὰ τὸν Χριστό: «Ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι» (Ἰω. γ΄ 30). Μὲ τὴ μαρτυρία μας πρέπει νά μεγαλύνουμε, νά δοξάζουμε, νά προβάλλουμε τὸ Χριστὸ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ τὸν ἑαυτὸ μας νά τὸν μικραίνουμε, νά τὸν ἐξαφανίζουμε στὸ φῶς Ἐκεῖνου, ὅπως ὁ Αὐγερινὸς ἐξαφανίζεται ὅταν ὁ Ἥλιος ἀνατέλλῃ.

Ὅταν μιᾶμε γιὰ τὸν Χριστό, ἔχει σημασία ἡ θέση μας ἀνάμεσα σ' Αὐτὸν και στοὺς ἀκροατές μας, ὁ τρόπος και ὁ «ἀέρας» τής στάσεώς μας. Τὸ ταπεινὸ φρόνημα, ἡ ἰσοπέδωση τοῦ ἑαυτοῦ μας μπροστὰ στὸν Χριστὸ και μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, ἡ «ἐλάττωσή» μας μπροστὰ στὴ δική του «αὐξηση» εἶναι ἐχέγγυο τής καλῆς μαρτυρίας. Ἐν ὅμως παρενθέτομε τὸν ἑαυτὸ μας, ἂν μιᾶμε σὰν ξεχωριστοὶ και ἀνώτεροι ἀπὸ τὴ μᾶζα, τότε ζημιώνουμε και τις τρεῖς πλευρές: τὸν Χριστό, τὸν ἑαυτὸ μας, τοὺς πλησίον μας. Τὸν Χριστὸ διότι δὲν τὸν προβάλλουμε ἀποκλειστικά, ὅπως τοῦ ἀξίζει. Τὸν ἑαυτὸ μας διότι χάνουμε τὴν ταπεινοφροσύνη, ὑπόβαθρο ὅλων τῶν ἀρετῶν και ἀντίρροπο ὅλων τῶν ἀμαρτιῶν μας. Και τοὺς ἄλλους διότι ἢ τοὺς σκανδαλίζουμε και τοὺς ἀπωθοῦμε ἢ τοὺς παρασύρουμε σέ προσωπολατρία, κάνοντάς τους νά μᾶς θεωροῦν ὑποκατάστατα τοῦ Χριστοῦ.

Κύριο χαρακτηριστικό τῆς ἀληθινῆς, τῆς γνησίας ἀγιότητος εἶναι τὸ νὰ μὴν ἀφήνη τόπο στὴν αὐταρέσκεια, στὴν αὐτοπόληση. Ἐνας χριστιανὸς ποιητῆς τῶν νεωτέρων χρόνων παρακαλεῖ κάπου «γιά τὶς ἀμαρτίες τοῦ ποῦ ξέρει καὶ γιά τὶς ἀρετές τοῦ ποῦ ἀγνοεῖ». Πράγματι, ἂν ἔχη κανεὶς κάποια ἀξία στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, τὴν ἔχει πάντα ἐπειδὴ τὰ δικά του μάτια δὲν τὴ βλέπουν. Καὶ εἶναι ὀλότελα φυσικό, ὁ ἀληθινὰ ἅγιος ἄνθρωπος νὰ μὴ θέλη νὰ δείχνηται τέτοιος οὔτε στοὺς ἄλλους, νὰ κἀνη καθετὶ ὥστε νὰ μὴ τὸν ὑποπεύεται τὸ περιβάλλον του.

Ἔχουμε ἔτσι ἐδῶ μιὰ φαινομενικὴ ἀντινομία. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὴ συστολὴ καὶ τὸ ὑπολανθάνον ποῦ ὑπαγορεύει ἡ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν ἀνάγκη τοῦ εὐαγγελισμοῦ, τὸ προσκῆνιο τῆς μαρτυρίας. Στὴν πραγματικότητα ὁμως τὸ ἕνα δὲν ἀποκλείει τὸ ἄλλο. Ὁ γνήσιος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ μιᾶ καὶ κινεῖται γιὰ τὸν Κύριό του διατηρῶντας τὸ ταπεινὸ του φρόνημα. Καὶ φροντίζει πάντα νὰ ἀπομακρύνῃ τὴ δόξα, ὅταν ξεκινῶντας ἀπὸ τὶς ψυχὲς πάη νὰ παραστρατήσῃ καὶ ἀντὶ νὰ καταλήξῃ ὀλόκληρη στὸν Χριστὸ ἔρχεται καὶ πρὸς τὸ μέρος του. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι τὸν τιμοῦν καὶ τὸν περιβάλλουν μὲ ἀξιώματα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κἀνη ἀλλοιῶς καὶ νὰ τὰ ἀποφύγῃ, πάλι λάμπει μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη του καὶ ὄχι μὲ αὐτὲς τὶς τιμὲς καὶ αὐτὰ τὰ ἀξιώματα. Ὑπέροχα παραδείγματα, στὸ προκείμενο, μᾶς δίνουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἐπεδίωξαν τὶς τιμὲς καὶ τὰ ἀξιώματα, ποῦ τοὺς πρόσφερε ἡ Ἐκκλησία, ἀντιστάθηκαν, καὶ στὶς περιπτώσεις ποῦ δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν ἀλλοιῶς ἐξακολούθησαν νὰ εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἐρασταὶ τῆς καθαρῆς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς.

Ἐπάρχουν κληρικοὶ καὶ ἄλλα στελέχη τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ὄχι μονάχα δὲν λένε ὄχι στὶς διακρίσεις καὶ στὶς ἀναδείξεις ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιδιώκουν μὲ τὸ φωτοειδὲς ἐπιχείρημα ὅτι ἔτσι θὰ τοὺς δίνεται περισσότερὴ ἄνεση γιὰ νὰ ἀναλώσουν τὶς δυνάμεις τους στὸ γεώργιο τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀπληστία τοῦ ζήλου ἐπενδύει καὶ κρύβει, πολλὰς φορὲς, τὸν ἀπληστο ἐγωϊσμό, τὴν ἀρχομανία, τὴν ἐπίδειξη. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάη ἀπὸ αὐτὸ τὸ κατάντημα, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀξιοθρήνητη σύγχυση, ποῦ ἀποτελεῖ παρωδία σατανικῆ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ εὐαγγελικὸς ἄνθρωπος θέλει νὰ κρύψῃ ἀκόμα καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη του. Καί, πάντα, ἀκούοντας τον ἢ βλέποντάς τον οἱ ἄνθρωποι, τὸ μόνο ποῦ ἐπιδιώκει εἶναι νὰ δοξάζουν τὸν Χριστὸ καὶ τὸν ἴδιο νὰ μὴ τὸν λογαριάσουν παρὰ σὰν «ἀχρεῖο δοῦλο» (Λουκ. ιζ' 10), πρᾶγμα ποῦ πιστεύει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

ΝΕΑΙ ΤΙΜΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1969

Ἡ Συνοδική Ἐπιτροπή ἐπὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς τῆς 17ης Ὀκτωβρίου 1968 ἀπεφάσισε τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν συνδρομῶν τῶν ὡς ἄνω Περιοδικῶν καὶ τῶν τιμῶν τῶν πωλουμένων τόμων ὡς ἑξῆς:

Ἐκαστος τῶν εἰσέτι μὴ ἐξαντληθέντων τόμων τῶν παρελθόντων ἐτῶν διατίθεται εἰς τὰς κάτωθι τιμὰς:

Α) Διὰ συνδρομητὰς ἐσωτερικοῦ:	
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (1950-1967) κατὰ τόμον	100 δρχ.
«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (1952-1967) » »	50 »
«ΘΕΟΛΟΓΙΑ» (1951-1967) » »	200 »

Β) Διὰ συνδρομητὰς ἐξωτερικοῦ:	
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (1950-1960) κατὰ τόμον	8 δολλάρια
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (1961-1967) » »	6 »
«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (1952-1960) » »	4 »
«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (1961-1967) » »	3 »
«ΘΕΟΛΟΓΙΑ» (1951-1967) » »	12 »

Συνδρομαὶ διὰ τὸ ἔτος 1969:

Α) Ἐσωτερικοῦ :	1) «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» κατὰ τόμον	100 δρχ.
	2) «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» » »	50 »
	3) «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» » »	200 »
Β) Ἐξωτερικοῦ :	1) «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» » »	... 4 δολλάρ.
	2) «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» » »	... 2 »
	3) «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» » »	... 12 »

Διὰ τοὺς φοιτητὰς τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, τῶν Ἀνωτέρων Ἐκκλησιαστικῶν Φροντιστηρίων, τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, μαθητὰς τῶν Γυμνασίων καὶ τοὺς Καθηγητὰς ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει, καθορίζεται ἡ ἔτησίαι συνδρομὴ τούτων μὲ ἐκπτώσιν 50%.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ Τ. Α. Κ. Ε.

Ἡ δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ TAKE συσταθεῖσα Ἐπιτροπή κρίσεως αἰτήσεων δανείων, κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν αὐτῆς, ἐνέκρινεν ἀπάσας τὰς ὑπὸ ἡσφαλισμένων καὶ συνταξιούχων τοῦ TAKE ὑποβληθείσας αἰτήσεις περὶ χορηγήσεως ἀπλῶν δανείων μέχρι τῆς 30 /11 /1968, πλην ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὀφείλουν εἰσέτι πλεόν τοῦ 1 /3 ἐκ προηγουμένου δανείου.

Ἐσαύτως ἐνέκρινεν καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς χορήγησιν 11 στεγαστικῶν δανείων περιοχῆς Ἀθηνῶν, ὡς καὶ 21 τοιούτων ἐπαρχιῶν, διὰ τὴν ἀπόκτησιν στέγης ὑπὸ τῶν ἡσφαλισμένων ἢ συνταξιούχων, εἰς τὸν τόπον ἔνθα οὗτοι κατοικοῦν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Κατά τὸν μῆνα Ἰανουάριον 1968 ἐχορηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. συντάξεις εἰς τοὺς κάτωθι :

Βαθμὸς	Ὄνοματεπώνυμον	Μητρόπολις	Μισθολογὴ ἢ Κατηγορία	Σύντ. Ξίς	Ἔφ. ἄπασ
Πρεσβύτερος	Παπαεμμανουήλ Ἀθαν.	Λαρίσης	Δ'	1.122	—
»	Σαραντίδης Μιχαήλ	Μηθύμνης	Γ'	1.837	—
«	Ἀλαμπρινὸς Θεόδωρος	Βερροίας	Δ'	1.832	—
»	Μιχαλόπουλος Συνέσιος	Ἀργολίδος	Γ'	1.120	—
»	Καμινάρης Ἀμβρόσιος		Δ'	1.632	—
»	Παπαευσταθίου Ἀβρ.	Πειραιῶς	—	2.893	—
Πρεσβυτέρα	Ἀδάμου Πηνελόπη	Ἀθηνῶν	Γ'	1.056	11.216
»	Κολοφωτιᾶ Κωνσταντία	Θεσσαλιώτιδος	Β'	1.512	83.246
»	Μπιλάλη Μαρία	Καρυστίας	Β'	1.477	—
»	Δημοπούλου Ἐλένη	Ἀθηνῶν	Δ'	1.091	—
»	Κάππη Χρυσούλα	Δημητριάδος	Δ'	1.259	—
»	Παρασκευοπούλου Αἰκ.	Κασσανδρείας	Γ'	1.056	—
»	Κόλλια Ὀλγα	Ἰωαννίνων	—	1.065	—
»	Κλεωνίδου Ἀναστασία	Θεσσαλονίκης	—	1.968	—
»	Χατζηστυλιανοῦ Αἰκ.	Ἀθηνῶν	Δ'	1.056	—

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων. Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ Α'. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, «Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα». — **Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Σταυροπούλου**, Ἱεροκήρυκος Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ, Ἐπίκαιρα κα. εἰδικὰ αἰτήματα στὴν θεία Λατρεία. — **Πρωτοπρεσβ. Ἐλευθερίου Πετριτσοπούλου**, Ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου. — **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**, Ἐπιτάφιος στὸ Μεγάλο Βασίλειο. **Ἀπόδοσις Θεοδόση Σπεράντσα**. — **Χρυσοστόμου Ι. Νεαμονιτάκη**, (†) Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ὁ Α' — ὁ ἄνθρωπος. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Οἱ Κρυφοὶ Ἅγιοι. — **Νέαι τιμαὶ συνδρομῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1969**. — **Εἰδήσεις τοῦ TAKE**.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθήναι.